

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

Diplomová práce

Omezení svéprávnosti

Kateřina Burianová

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Alexander Šíma

Plzeň 2016

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2016

Kateřina Burianová

Poděkování a věnování

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Alexandru Šímovi za vedení mé práce, cenné rady a připomínky. Práci samotnou bych chtěla věnovat svojí rodině, která mi byla oporou po celou dobu mého studia.

Obsah

1. Úvod	1
2. Vymezení pojmů	4
2.1. Svěprávnost	4
2.2. Duševní porucha	5
2.3. Právní jednání	7
2.3.1. Jednostranná, dvoustranná a vícestranná právní jednání	7
2.3.2. Forma právních jednání	8
2.3.3. Neplatnost právního jednání	9
3. Historie	10
3.1. Řím	10
3.2. Právní způsobilost za feudalismu	11
3.3. Všeobecný občanský zákoník	12
3.4. Občanský zákoník z roku 1950	13
3.5. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník	13
3.5.1. Způsobilost k právním úkonům	14
3.5.2. Zbavení a omezení způsobilosti k právním úkonům	14
3.6. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením	15
3.7. Test principu proporcionality	16
4. Podmínky pro omezení svěprávnosti	18
4.1. Průběh řízení o omezení svěprávnosti	19
4.1.1. Zahájení řízení	19
4.1.2. Zastoupení a průběh řízení	21
4.1.3. Posouzení mírnějších opatření a rozhodnutí	23
4.1.4. Sdělení rozhodnutí posuzovanému, zrušení rozsudku a náklady řízení	24
5. Rozsah omezení svěprávnosti	26
5.1. Rodičovská odpovědnost	27
5.1.1. Omezení rodiče ve svěprávnosti, nikoli však v oblasti rodičovské odpovědnosti	28
5.1.2. Omezení ve svěprávnosti rodiče v oblasti rodičovské odpovědnosti	28
5.2. Pořizování pro případ smrti	29
5.2.1. Pořízení pro případ smrti osobou s omezenou svěprávností pořizovat pro případ smrti	29
5.2.2. Pořízení pro případ smrti osobou omezenou ve svěprávnosti	30
5.3. Občanské průkazy, cestovní doklady, evidence obyvatel	31
5.4. Volební právo	32
6. Doba, na kterou je možné svěprávnost omezit	35
7. Jmenování opatrovníka	38
7.1. Jmenování opatrovníka na základě předběžného prohlášení	38
7.2. Jmenování opatrovníka bez předběžného prohlášení a podmínky kladené na osobu opatrovníka	39
7.3. Povinnosti opatrovníka	41
7.4. Podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat	42
7.4.1. Předběžné prohlášení	42
7.4.2. Nápomoc při rozhodování	45
7.4.3. Zastoupení členem domácnosti	48
8. Právní jednání osoby s omezenou svěprávností	51
8.1. Jednání opatrovance, i když nemohl jednat bez opatrovníka	52
9. Závěr	54
Resumé	57
Seznam použitých zdrojů	59

1. Úvod

Lidé s duševní poruchou mezi námi žijí již od počátku lidstva. Přestože se definice duševní poruchy stále vyvíjí, jedno pro ni bylo vždy společné. Jako osoby s duševní poruchou byli vždy vnímáni jedinci, kteří plně nechápou důsledky svého jednání a ohrožují jím sebe nebo ostatní. S takto nemocnými lidmi bylo v každé době zacházeno trochu jinak. Záleželo na náboženství, politické situaci a celkovém způsobu života společnosti.

Je jasné, že v římské patriarchální společnosti, kde za správu majetku i chování členů rodiny nesl odpovědnost pater familias, který měl jako jediný v rodině plnou způsobilost k právním úkonům, což se projevovalo i v jeho označení jako osoby sui iuris, byla nutná jiná právní úprava než v dnešní době, kdy s dosažením zletilosti, případně za splnění zákonných podmínek i dříve, nabývá plnou svéprávnost každá osoba, a tudíž každý sám nese plnou odpovědnost za závazky vyplývající ze svého právního jednání.

Duševní porucha může postihnout každého člověka. U některých typů duševních poruch je prokázán vliv genetické predispozice, takže lidé, v jejichž rodině se taková duševní porucha vyskytla, mají větší pravděpodobnost, že se u nich také objeví. Proto považují za velice důležitý a prospěšný jak institut omezení svéprávnosti, tak další podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat, které existují právě kvůli ochraně osob s duševní poruchou, jejich blízkému okolí a třetích osob. Jejich úkolem by mělo být udržení co největší rovnováhy mezi možnostmi uplatňovat svá práva dle svého vlastního uvážení a touto ochranou. Omezení svéprávnosti je přitom používáno až jako poslední možnost, protože je velice závažným zásahem do práv osob. Z toho důvodu ve svém výkladu nemohu ostatní ochranná opatření zcela opominout a musím je alespoň zmínit.

Cílem mé práce je deskripce a analýza omezení svéprávnosti v naší vnitroprávní úpravě účinné od 1. 1. 2014. V převážné části práce se budu věnovat hmotněprávní úpravě omezení svéprávnosti, která je v současném občanském zákoníku značně odlišná oproti předchozí právní úpravě. Nemohu však nezmínit ani úpravu procesněprávní, protože hmotněprávní a procesněprávní úpravy spolu neoddělitelně souvisí.

Práci jsem rozdělila do několika kapitol. Z počátku práce se budu věnovat

přiblížení jednotlivých pojmů, které s omezením svéprávnosti souvisí, především vymezím, co vlastně svéprávnost znamená, jaké má důsledky a kdy se plná svéprávnost nabývá. Poté se budu věnovat pojmu duševní porucha, protože člověk může být ve svéprávnosti omezen jen z důvodu duševní poruchy nepřechodného rázu, díky které není schopen samostatně právně jednat. V této části se zaměřím i na některé duševní poruchy, které k omezení svéprávnosti nejčastěji vedou. Nakonec se budu věnovat pojmu právní jednání. Právních jednání se ve svém životě dopouští každý člověk. Zahrnují vše od běžných záležitostí jako je každodenní nákup potravin, až po právní jednání typu pořízení pro případ smrti, právní jednání související s výkonem rodičovské odpovědnosti a podobně. Přičemž v případě, že je osoba omezena ve svéprávnosti, týká se její omezení právě okruhu určitých typů právních jednání.

Poté budu rozebírat historii právní úpravy týkající se osob trpících duševní poruchou v jednotlivých obdobích od starověkého Říma, přes období feudalismu, dále se zaměřím také na Všeobecný občanský zákoník, který byl velice dobře propracovaným a pokrokovým právním předpisem. Podrobněji zmíním i náš občanský zákoník z roku 1964, ve kterém byla zakotvena možnost člověka ve svéprávnosti nejen omezit, ale dokonce ho jí zbavit. Ve výkladu budu pokračovat Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením, která svým zněním velice ovlivnila současnou právní úpravu. Kapitulu zakončím testem principu proporcionality, který ve svém nálezu zmínil Ústavní soud a uložil obecným soudům jeho používání, aby se ujistily, že osobu omezují ve svéprávnosti ještě v nutných mezích a nezasahují přesprávně do jejích základních práv.

Zbylé kapitoly již budu věnovat současné právní úpravě. Nejprve rozeberu zákonné podmínky, které musí být splněny, aby bylo možné osobu ve svéprávnosti omezit, a také v této kapitole popíši průběh řízení o omezení svéprávnosti, způsoby, kterými může být zahájeno, přes povinnosti soudu a způsob posouzení mírnějších opatření až po vyhlášení rozsudku.

V páté kapitole se podrobně zaměřím na úpravu rozsahu omezení svéprávnosti a vymezím, jakým způsobem může být v rozsudku určen. Následně podrobněji rozeberu některé základní okruhy, jako jsou rodičovská odpovědnost nebo pořízení pro případ smrti a jaké následky má, pokud je člověk v těchto okruzích právních vztahů omezen.

V následující části se zaměřím na dobu, na kterou je možné člověka ve svéprávnosti omezit a podrobněji přiblížím vládní návrh zákona, kterým se navrhuje změna občanského zákoníku a souvisejících předpisů. Předmětný návrh zákona obsahuje nové ustanovení, týkající se doby, na kterou je možné osobu ve svéprávnosti omezit a v případě, že bude schválen, dojde k prodloužení této doby.

V předposlední kapitole se budu věnovat jmenování opatrovníka a s tím souvisejících záležitostech. V současné právní úpravě je zakotvena možnost člověka, zvolit si v očekávání zhoršení svého zdravotního stavu osobu, která má být případně jeho opatrovníkem. Tuto možnost považuji za velice prospěšnou, protože opatrovnictví je závažná záležitost s obrovskými důsledky a každý člověk by se měl mít možnost rozhodnout, komu věří a chce tedy, aby za něj rozhodoval. Nemohu však opomenout ani situace, kdy předběžné prohlášení neexistuje a soud tím pádem musí, s přihlédnutím k přání opatrovance a jeho blízkých, rozhodnout o osobě opatrovníka sám. V souvislosti s tím považuji za nutné zmínit i nároky, které jsou na osobu opatrovníka kladené. Závěr této kapitoly věnuji podpůrným opatřením při narušení schopnosti zletilého právně jednat, protože pokud vážnost duševní poruchy posuzovaného není tak velká, aby bylo nezbytně nutné přistoupit k omezení svéprávnosti, měl by se soud přiklánět právě spíše k těmto podpůrným opatřením.

Závěr své práce věnuji právnímu jednání osoby s omezenou svéprávností, tomu jaké právní následky takovéto jednání má a způsobu, kterým je možné zhojit jeho neplatnost.

2. Vymezení pojmů

Abychom se mohli lépe orientovat v tom, co pod pojmem omezení svéprávnosti chápeme a v důsledcích, které s ním souvisejí, je důležité si správně vymezit základní pojmy, které s danou problematikou souvisí. Z počátku se budu zabývat svéprávností, jejím plným nabytím a důsledky s tím spojenými. Poté se zaměřím na duševní poruchy, přičemž podrobněji rozeberu několik velice častých. Následně tuto kapitolu zakončím typy právního jednání a jejich neplatností.

2.1. Svéprávnost

Nejprve považuji za nutné definovat, co vlastně pod pojmem svéprávnost chápeme. Svéprávností rozumíme způsobilost vlastním právním jednáním nabývat práva a povinnosti, znamená tedy způsobilost samostatně právně jednat. Pojem svéprávnost byl znovu zaveden zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a nahrazuje pojem způsobilost k právním úkonům, používaný v občanském zákoníku z roku 1964.

Tato změna byla nezbytná i proto, že předchozí právní úprava byla v rozporu s Mezinárodní úmluvou o právech osob se zdravotním postižením, především s jejím čl. 12 odst. 4.

Protože je omezení svéprávnosti významný zásah do základních lidských práv, nemůže být fyzická osoba svéprávnosti zbavena zcela. Svéprávnost tedy rozeznáváme celou, částečnou a omezenou.¹

„(1) Plně svéprávným se člověk stává zletilostí. Zletilosti nabývá dovršením osmnáctého roku věku.

(2) Před nabytím zletilosti se plně svéprávnosti nabývá přiznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství. Svéprávnost nabytá uzavřením manželství se neztrácí ani zánikem manželství, ani prohlášením za neplatné.“²

Jak z výše uvedeného vyplývá, je nutné rozlišovat pojmy svéprávnost a zletilost. Zletilost je vázána na dosažení konkrétního věku a jedním z jejích hlavních významů je, že určuje okamžik nabytí plné svéprávnosti. Za hlavní kritérium je zletilost

---

¹ KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 55-58

² § 30 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

považována, bez jakékoli souvislosti ve vztahu ke svéprávnosti, například při určení výše podílu nepominutelného dědice. Naproti tomu svéprávnost se nehledě na zletilost jako kritérium uplatňuje tam, kde je jako podmínka aplikace právní normy schopnost člověka posoudit právní jednání a jednat v souladu s tím.

Svéprávnost je rozlišena na plnou, která se nabývá právě dosažením zletilosti anebo jejím přiznáním a na svéprávnost omezenou a částečnou.³

Částečná svéprávnost je přiznána nezletilým, protože ti svéprávnost nabývají postupně, v závislosti na rozumové a volní vyspělosti. Rozhodující je průměrná rozumová a volní vyspělost nezletilých daného věku. Z toho vyplývá vyvratitelná domněnka, že nezletilý je stejně tak dostatečně rozumově a volně vyspělý, jako jeho vrstevníci. Tato domněnka slouží při právním jednání jako ochrana třetích osob. Nicméně tento předpoklad je možné vyvrátit důkazem opaku, kterým se musí dokázat, že daná osoba na dostatečné úrovni vyspělosti není. Při výkonu čistě osobních práv, jako jsou například právo na čest, život nebo práva, kterými nezletilí získávají bezplatně nějaké výhody, jsou považováni za plně způsobilé, což je výjimkou z částečné svéprávnosti. Je to dáno tím, že jde o práva, ze kterých jim plynou čistě výhody, nikoli povinnosti.⁴

Omezená svéprávnost nastává v případě, kdy je člověk způsobilý pouze k určitým právním jednáním, přičemž v oblastech, ve kterých člověk není omezen, má svéprávnost plnou a může tedy konat veškerá právní jednání, která se dané oblasti týkají.⁵ Způsobu omezení svéprávnosti, stejně jako možnosti právního jednání osob s omezenou svéprávností se budu podrobněji věnovat v dalších kapitolách.

2.2. Duševní porucha

Existence duševní poruchy nepřechodného charakteru je základní podmínkou pro omezení svéprávnosti, proto je nezbytné definovat, co vlastně duševní poruchou rozumíme. Jedná se o skupinu nemocí, které jsou si v určitých věcech podobné, proto je přesné definování tohoto pojmu, pro potřeby práva, obtížné. V zákonech může být kategorie duševních poruch zúžena například jen na těžké duševní poruchy anebo

³ MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 349 - 350

⁴⁴ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 197-202

⁵ MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 351

naopak může být definována velice široce, aby pokrývala všechny osoby, stížené nějakou duševní poruchou. Od pojmu duševní porucha je nezbytné odlišovat pojem duševní nemoc. Duševní nemoc je jakási podskupina duševních poruch. Pozitivní vymezení duševní poruchy je obsaženo až v § 123 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, podle kterého se za duševní poruchu považuje duševní porucha vyplývající z duševní nemoci, mentální retardace, jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka, těžká asociální porucha osobnosti a hluboká porucha vědomí. Toto vymezení však není úplně vhodné, protože se řídí pouze momentálním stavem psychologické a psychiatrické vědy a není dostatečně pružná vzhledem k novým poznatkům.⁶

Jak již bylo naznačeno výše, rozlišujeme několik skupin duševních poruch. Jednou z nich jsou například organické duševní poruchy. Jde o skupinu duševních poruch, u nichž je známá příčina vzniku. Tou může být nemoc, úraz nebo jakékoli poškození mozku, které vedou k přechodnému nebo stálému narušení funkce mozku. Základním příznakem této skupiny je narušení kognitivních funkcí. Nejčastější organickou duševní poruchou je demence, která znamená poruchu paměti a změnu chování nemocného následkem změny emocí, vedoucí až k nezvratné změně osobnosti. Nejčastější demence je Alzheimerova demence, u které trvá až roky, než se plně projeví. Zpočátku je postižena paměť, což se projevuje jako zapomínání, kam si co položil, na domluvené schůzky a podobně. Časem však jedinec přestane nové informace vstřebávat úplně. Ztratí dokonce schopnost poznat své blízké a stává se zcela závislým na pomoci ostatních.⁷

Jedním z nejdiskutovanějších duševních onemocnění poslední doby je schizofrenie. Jedním z důvodů počátku rozsáhlé diskuze byla vražda ve škole ve Žďáru nad Sázavou, kdy šestadvacetiletá žena trpící právě schizofrenií pobodala několik žáků místní střední školy. Tento útok skončil smrtí šestnáctiletého hochy, který zemřel při obraně spolužačky, přičemž tento incident se stal přibližně půl roku po propuštění útočnice z ústavní léčby.⁸ Schizofrenie se přitom projevuje poruchami skoro všech psychických funkcí, především myšlení, paměti, vnímání a změněném

⁶ MAREČKOVÁ, J., MATIAŠKO, M. *Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání. Otázka opatrovnictví dospělých*. Praha: Linde, 2010, s. 27-29

⁷ SVOBODA, M., ČEŠKOVÁ, E., KUČEROVÁ, H. *Psychopatologie a psychiatrie*. 1. vydání. Praha: Portál, 2006, s. 139 - 142

⁸ *Soud poslal vražedkyni ze žďárské školy do detenčního ústavu*, In: jihlava.idnes.cz [online]. 2015. [cit. 2016-03-04] Dostupné z:

http://jihlava.idnes.cz/krajsky-soud-v-brne-rozhodl-o-detenci-pro-vrazdekyni-ze-zdaru-nad-sazavou-ba-rboru-orlovou-gwe-/jihlava-zpravy.aspx?c=A150601_130905_jihlava-zpravy_mv

chování a jednání. U schizofrenie jsou významné genetické předpoklady, které v kombinaci s psychickou zátěží často vyústí v její vypuknutí. Jedním z příznaků je často i deprese, která až v deseti procentech případů končí sebevraždou. U schizofreniků jsou velice nebezpečné stavy, kdy mají halucinace a bludy. V danou chvíli se díky nim neorientují v tom, co se děje v jejich okolí, ale vnímají svojí vlastní realitu. Přestože se schizofrenie léčí, reaguje na léčbu každý jinak. Asi u jedné třetiny nemocných nemoc po čase ustoupí a oni jsou schopni návratu do normálního života. U druhé třetiny nemoc neustoupí a střídají se stavy, kdy se nemoc úplně neprojevuje se stavy, kdy se plně projevují její příznaky. Tato skupina nemocných se většinou nedokáže vrátit do předchozího zaměstnání a má tedy většinou přiznaný invalidní důchod. U zbytku nemocných léčba nezabírá a psychóza se u nich projevuje až do konce života. Tito pacienti se o sebe nejsou schopni postarat a jsou odkázáni na pomoc ostatních.⁹

2.3. Právní jednání

Právní jednání je jednání vyvolávající právní následky, které jsou v něm vyjádřeny. Jde tedy o jednání, které obsahuje prohlášení vůle směřující ke vzniku určitých právních účinků a s kterým právní řád, zvyklosti, dobré mravy a zavedená praxe stran takovéto účinky spojuje.¹⁰

Protože různá právní jednání mají různé právní následky, existuje několik dělení právních jednání.

2.3.1. Jednostranná, dvoustranná a vícestranná právní jednání

Prvním způsobem dělení právních jednání je na právní jednání jednostranná, dvoustranná případně vícestranná, podle toho, kolik subjektů se na nich podílí. Typickým jednostranným právním jednáním jsou například výpověď nebo uznání dluhu. Jde tedy o jednání, které může učinit pouze jedna strana. Nicméně je možné, aby tuto stranu v určitých případech představovalo více subjektů. Jednostranná právní jednání dále rozlišujeme na adresovaná a neadresovaná, podle toho, kdy se stávají závaznými. Jak již z logiky označení vyplývá, adresovaná jednostranná právní

---

⁹ SVOBODA, M., ČEŠKOVÁ, E., KUČEROVÁ, H. *Psychopatologie a psychiatrie*. 1. vydání. Praha: Portál, 2006, s. 181-187

¹⁰ HURDÍK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 172-173

jednání se stávají závaznými doručením adresátovi – například výpověď, zatímco neadresovaná se již nikomu doručovat nemusí - typicky závěť.

Klasickým příkladem dvoustranného právního jednání je smlouva, i v případě, že je na jedné straně více subjektů jednajících společně. I dvoustranná právní jednání se dále dělí a to na synallangmatická a asynallangmatická podle toho, zda se jedná o vzájemné plnění či nikoli.¹¹

2.3.2. Forma právních jednání

Nestanovuje-li zákon pro konkrétní právní jednání konkrétní formu, mohou si ji zvolit sami strany svým ujednáním. Formy právních jednání jsou písemná, ústní a konkludentní.

Aby bylo písemné právní jednání platné, je jeho nezbytnou náležitostí podpis jednajícího. Právním jednáním činěným písemnou formou rozumíme i jednání činěné elektronickými nebo jinými technickými prostředky, které umožňují zachycení jeho obsahu a identifikaci jednající osoby – to je možné například díky elektronickému podpisu.¹²

Konkludentně se zpravidla uzavírá například darovací smlouva, kdy dárce odevzdá obdarovanému věc a ten ji převezme. Takto uzavřená darovací smlouva vzniká tradicí – odevzdáním a převzetím věci, aniž by bylo nutné sepisovat jakoukoli listinu. Pod konkludentním právním jednáním tedy rozumíme jednání učiněné jinak než výslovně. Pro jeho posouzení je podstatný projev jednání navenek. Za takovéto jednání však není možné považovat pouhé mlčení. Pouze kvalifikované mlčení může být považováno za konkludentní jednání, pokud se dá s určitostí usuzovat, že projevuje vůli určitého obsahu.¹³

Oproti předchozí právní úpravě je nyní posílena zásada neformálnosti, tudíž se nově u řady právních jednání nepožaduje obligatorně písemná forma. Tato změna se projevuje například v závazkovém právu, kdy nemusí být písemnou formou změněny subjekty závazku. Nicméně při změně obsahu právního jednání, pro které je zákonem určena konkrétní forma, je nutné tuto změnu učinit stejným nebo přísnějším typem

¹¹ KINDL, M., ROZEHNAL, A. *Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 78-82

¹² HURDÍK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 176-177

¹³ KINDL, M., ROZEHNAL, A. *Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 83

právního jednání; je-li příslušná forma vyžadována pouze ujednáním stran, může být obsah právního jednání změněn i jinou formou, pokud strany tuto možnost výslovně nevyloučili. Z uvedeného vyplývá, že mění-li se obsah závazku vyplývajícího ze zákonem obligatorně určeného písemného právního jednání, je nutné i tuto změnu provést písemně. Nicméně u smluvně určené formy právního jednání je jen na vůli stran, jestli si určí, jakou formou právního jednání může být provedena změna obsahu právního jednání, anebo jestli tuto formu předem neupraví.¹⁴

2.3.3. Neplatnost právního jednání

Rozlišujeme absolutní a relativní neplatnost právního jednání, přičemž většinou se jedná o neplatnost relativní. Hlavní rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že absolutní neplatnosti právního jednání se může dovolat kdokoli, nikdy nemůže být promlčena a soud k této neplatnosti právních úkonů přihlíží z úřední povinnosti. Absolutní neplatnost působí již od vzniku právního úkonu, díky čemuž takovýto právní úkon není možné zhojit nehledě na vůli stran učiněného právního jednání.

Naproti tomu k relativně neplatnému právnímu jednání soud z úřední povinnosti nepřihlíží. Je tedy nutné se relativní neplatnosti právního jednání dovolat, jinak se právní úkon považuje za platný. Neplatnost právního úkonu tedy musí být namítnuta u soudu osobou, která je takovouto neplatností dotčena a soud ji musí potvrdit. Pro podání námítky neplatnosti právního jednání je stanovena tříletá promlčecí lhůta.¹⁵

---

¹⁴ LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2008-2036

¹⁵ HURDÍK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 179-181

3. Historie

Lidé s duševní poruchou vždy byli, a nejspíše také vždy budou součástí naší společnosti. Proto v každé době existovala zákonná úprava, jejímž úkolem bylo upravovat možnosti jejich právního jednání. Právní postavení osob s duševní poruchou a míra jejich ochrany se vyvíjely podle skladby společnosti, náboženství a politické situace. V této kapitole se tedy budu snažit přiblížit vývoj tohoto právního institutu a ukázat inspirační prvky pro stávající právní úpravu, která bude podrobně rozebrána v následujících kapitolách.

3.1. Řím

V Římském právu byli obyvatelé Říma rozlišováni na několik typů lidí. Základní dělení bylo na otroky a svobodné občany. Otroci byli pouze předmětem práv, tudíž práva mít nemohli, ale naopak svobodní občané měli práva k nim. Osoby svobodné se dále dělily na osoby svobodné již od narození a propuštěnce.

Způsobnost k právům a povinnostem měla vždy osoba svobodná, nicméně ne každá svobodná osoba měla plnou právní subjektivitu. Omezenou právní subjektivitu měli propuštěnci a ženy. Římská společnost byla společností patriarchální, což se odráželo v tom, že žena, jakožto člověk lehkomyšlný, se nebyla schopna starat o správu vlastních záležitostí natož, aby měla práva veřejná.¹⁶

Další ze způsobů dělení svobodných osob bylo na osoby *sui iuris* a osoby *alieni iuris*. Osobou *sui iuris* byl *pater familias*, který jediný byl plně oprávněný a nikomu jinému neodpovědný. *Pater familias* byl osobou, které patřil veškerý rodinný majetek, a zároveň mu byli všichni členové rodiny podřízeni. Z toho vycházelo i jejich označení jako osoby *alieni iuris*. Tato koncepce se projevovala i v deliktní odpovědnosti, kdy případnou vzniklou škodu musel nahradit *pater familias*. Rodinné postavení však nemělo vliv na veřejná práva synů, která nebyla nijak omezována. Mohlo se tedy stát, že syn zastával veřejnou funkci, i přestože v rodině byl podřízen a nevlastnil žádný majetek.

Z výše uvedeného vyplývá, že osoby *alieni iuris* trpící duševní poruchou byli pod ochranou *pater familias* a tudíž nebylo jejich postavení nezbytně nutné dále upravovat.

---

¹⁶ KINCL, J., URFUS, V. *Římské právo*. Praha: Panorama, 1990, s. 81-85

Pro ochranu osob sui iuris byly zavedeny instituty tutela a cura.

Tutela byla uvedena již v Zákoně 12 desek a tutor neboli poručík byl ustanovován ženám a nedospělým. U žen tutela postupně upadala, kdežto u nedospělých byla pořád důležitá. Tutor pečoval o nedospělčovu výchovu a spravoval jeho majetek.

Cura byla známa také již v Zákoně 12 desek, kde bylo uvedeno několik typů opatrovníků. Curator minorum, kterého si mohl zvolit nezletilec, aby mu pomáhal se správou majetku. Curator debilium byl ustanoven osobám tělesně postiženým, naproti tomu curator furiosi osobám šíleným. V Římě byl za osobu duševně nemocnou považován i marnotratník, kterému se ustanovoval curator prodigi, aby chránil zájmy marnotratníkovi rodiny. Opatrovnictví trvalo do uzdravení opatrovaného a curator k jednání nepotřeboval souhlas opatrovaného.¹⁷

3.2. Právní způsobilost za feudalismu

Právní způsobilost za feudalismu byla odlišná pro muže a pro ženy, stejně tak jako pro jednotlivé sociální skupiny. Nicméně základními podmínkami pro plnou právní způsobilost byly osobní svoboda, přičetnost, věk a zachovalost cti.

Nabývat statky mohli jen lidé svobodní. V době předhusitské k tomu přibývala ještě podmínka, aby těmito osobami byli šlechtici. Zastávat různé úřady a celkově vykonávat práva související s politikou mohli zase jen svobodní muži. Ženám byl výkon politických funkcí úplně zapovězen.

Pokud byl někdo nepřičetný, nebyl k právním úkonům způsobilý vůbec – nemohl se tedy k ničemu smluvně zavázat ani uzavřít manželství, přičemž zároveň takovýto člověk nebyl ani trestně odpovědný.

U mužů a žen byly pro právní způsobilost odlišné podmínky v jednotlivých právních oblastech. V majetkoprávních záležitostech si byli v podstatě rovni – mohli nabývat majetek za stejných podmínek a žena mohla být, stejně jako muž, poručnicí dětí. Nicméně v manželství byla podřízena manželovi, který získával právo na věno, které do manželství vnesla.¹⁸

---

¹⁷ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 58-79

¹⁸ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vydání. Praha: Linde, 2005, s. 122-123

3.3. Všeobecný občanský zákoník

Všeobecný občanský zákoník byl vyhlášen 1. 6. 1811 s platností od 1. 1. 1812. Vzorem pro něj bylo z části římské právo, nicméně stejně tak autoři našli inspiraci i v Koldínově zákoníku městských práv. Zákoník se skládal z úvodu a třech částí. První obsahovala ustanovení o právu osobním a dělila se na čtyři kapitoly. Druhý díl se dělil na dva oddíly a pojednával o právu k věcem. Poslední, třetí díl obsahoval ustanovení o společných právech osobních a věcných.

Základním východiskem Všeobecného občanského zákoníku byla přirozenoprávní teorie, projevující se i odmítáním otroctví a nevolnictví a chápáním, že lidem jsou přiznána vrozená, rozumem poznatelná práva.¹⁹

Vrozená přirozená práva bylo možné omezit jen na základě zákona. O tom bylo blíže pojednání v §20-23. V těchto paragrafech bylo stanoveno, že osoby nezpůsobilé řádně spravovat své záležitosti, ať pro svůj věk, duševní vady nebo jiné poměry jsou pod zvláštní ochranou zákona. Osobami s duševní vadou pak byli chápáni „*zuřiví, šílení a blbí, kteří buď vůbec jsou zbaveni užívání svého rozumu nebo aspoň nejsou s to dohlédnouti následků svých jednání, dále ti, jimž soudce jako osobám prohlášeným za marnotratníky zakázal další správu jejich jmění*“ (§21).²⁰

Pro ochranu těchto osob byly zavedeny instituty poručenství a opatrovnictví. Poručník byl, stejně jako dnes, ustanovován zásadně soudem a to pro nezletilé osoby. Poručníkem se nemohli stát nezletilci, duševně nemocní nebo ti, o nichž se nedalo předpokládat, že budou dbát na správnou výchovu sirotka.

Pro osoby, které se o sebe nedokázali postarat sami z jiného důvodu, než nezletilosti, případně pro nezletilé při sporech mezi nimi a jejich rodiči, případně poručníky, existoval institut opatrovnictví.

Soudní prohlášení osoby za šílenou, blbou nebo marnotratnou bylo nutné veřejně vyhlásit. Opatrovník mohl být těmto osobám ustanoven jak pro správu majetku, tak i pro obstarávání jejich záležitostí a to buď na dobu nutnou k vyřízení určitých úkolů anebo na dobu neurčitou.²¹

---

¹⁹ MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vydání. Praha: Linde, 2005, s. 202-203

²⁰ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. *Civilní kodexy 1811-1950-1964*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 1993, s. 43-44

²¹ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. *Civilní kodexy 1811-1950-1964*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 1993, s. 79-97

3.4. Občanský zákoník z roku 1950

Vzhledem ke změně politické situace bylo nutné vytvořit zákon, který by odpovídal novým poměrům. V roce 1945 bylo vydáno několik dekretů, kterými byl konfiskován majetek, což se neshodovalo se zásadami a principy, na kterých spočíval Všeobecný občanský zákoník. Proto se již roku 1948 začalo pracovat na nové kodifikaci občanského práva.

Střední kodex, jak bývá tento občanský zákoník také nazýván, byl vyhlášen 25. října 1950 a obsahoval šest částí. I když se v tomto zákoně projevovaly prvky sovětizace, bylo ještě stále respektováno soukromé vlastnictví.²²

O osobách, jejich způsobilosti, ochraně jména a příbuzenství bylo pojednáno v části druhé. Plná způsobilost k právním úkonům se podle těchto ustanovení nabývala dosažením zletilosti nebo uzavřením manželství. Po dovršení šesti let mohli děti uzavírat smlouvy, které jim byly ku prospěchu a činit jiné právní úkony přiměřené jejich věku. Od patnácti let byli nezletilci oprávněni uzavírat smlouvy pracovní a nakládat s odměnou, kterou za práci dostali.

Svéprávnosti mohly být osoby zbaveny zcela nebo zčásti. Plně zbaven svéprávnosti mohl být soudem člověk již od šesti let, pokud nebyl schopen se pro duševní poruchu nepřechodného rázu starat o své záležitosti. Částečně omezen ve svéprávnosti mohl být zletilý, který pro nepřechodnou duševní poruchu případně pro alkoholismus nebo požívání omamných prostředků nebo jedů nebyl schopen se o sebe náležitě postarat. Za osobu zcela zbavenou svéprávnosti mohl jednat pouze zákonný zástupce, zatímco osoba ve svéprávnosti pouze omezená mohla samostatně činit úkony příslušející osobě, která dovršila patnáctý rok.²³

3.5. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Vzhledem ke změně poměrů v socialistickém státě vznikla nutnost přepracovat hojně kritizovaný občanský zákoník z roku 1950, ve kterém nebyly zakotveny nově vzniklé socialistické instituce. Hlavním vzorem pro tento občanský zákoník byla Ústava z roku 1960, přičemž občanskoprávní vztahy byly nově upraveny v několika různých zákonech. To se projevilo i v tom, že občanský zákoník obsahoval pouze

²² SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. *Civilní kodexy 1811-1950-1964*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 1993, s. 26-31

²³ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. *Civilní kodexy 1811-1950-1964*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 1993, s. 297-300

preambuli, zásady občanskoprávních vztahů a 510 paragrafů²⁴, což je oproti občanskému zákoníku z roku 2012 nepoměrně málo, protože ten obsahuje paragrafů přes 3 000.

3.5.1. Způsobilost k právním úkonům

V občanském zákoníku z roku 1964 nebyl používán pojem svéprávnost nýbrž způsobilost k právním úkonům, která byla v § 8 odst. 1 definována jako způsobilost nabývat vlastními právními úkony práv a brát na sebe povinnosti. Tato definice však nebyla úplně přesná, protože nezahrnovala schopnost působit jiné právní následky. Pro získání způsobilosti k právním úkonům byla rozhodná intelektuální a volní vyspělost člověka. V plném rozsahu vznikala, stejně jako dnes, dosažením zletilosti, tzn. buď v den 18 narozenin anebo dřívějším uzavřením manželství – nejdříve tedy v 16 letech.

Nezletilcům byla přiznána způsobilost k právním úkonům odpovídající jejich věku. Účelem tohoto ustanovení byla nejen jejich ochrana, ale i ochrana práv třetích osob s nimi jednajícími.²⁵

3.5.2. Zbavení a omezení způsobilosti k právním úkonům

Omezit a ve vážných případech zbavit osobu způsobilosti k právním úkonům mohl svým rozhodnutím pouze soud.

Omezení způsobilosti k právním úkonům bylo možné pouze, pokud díky duševní poruše, která není jen přechodná, případně pro nadměrné požívání alkoholických nápojů, omamných prostředků nebo jedu, byla fyzická osoba schopna činit pouze některé právní úkony. V rozhodnutí soudu muselo být obsaženo přesné a zcela konkrétní určení rozsahu omezení k právním úkonům. Rozsah omezení svéprávnosti mohl být v rozsudku určen jak pozitivně – vyjmenováním jaké právní úkony fyzická osoba mohla činit sama, tak negativní – určením soudu, které právní úkony sama fyzická osoba platně činit nemůže a které za ni má tudíž činit opatrovník.

Z judikatury vyplývá, že nebylo možné omezit způsobilost fyzických osob pouze ohledně jednání před soudy a úřady, aniž by došlo k vyslovení omezení v hmotném

---

²⁴ MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. XLV

²⁵ ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek*. Praha: Linde, 2008, s. 81-86

právu; stejně tak nebylo možné omezovat fyzickou osobu jen v právu petičním.²⁶

Zbavení způsobilosti k právním úkonům bylo možné jen v případě, že fyzická osoba nebyla pro duševní poruchu, která není jen přechodná, vůbec schopná činit právní úkony.

U lidí zbavených způsobilosti k právním úkonům nezáleželo na tom, jestli předmětný právní úkon učinili ve světlém období, protože i takto vykonaný právní úkon byl považován za absolutně neplatný.

Rozsudek o omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům měl soud změnit při změně okolností vedoucích k jeho vydání. Změnu rozsudku mohl soud provést zejména změnou rozhodnutí o omezení způsobilosti k právním úkonům na rozhodnutí o zbavení způsobilosti k právním úkonům a naopak, případně změnou rozsahu omezení způsobilosti k právním úkonům.

Ke zrušení rozhodnutí o zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům soud přistupoval v případě, že se ukázalo, že k jeho vydání nebyly splněny zákonné podmínky nebo pokud odpadly důvody vedoucí k jeho vydání.²⁷

3.6. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením byla Valným shromážděním Organizace spojených národů přijata 13. prosince 2006 v New Yorku. Česká republika ji podepsala 30. března 2007 a v platnost zde vstoupila 28. října 2009.

Protože se jedná o mezinárodní smlouvu uzavřenou podle článku 10 Ústavy, má mít v případě rozporu se zákonem aplikační přednost. Právní úprava v občanském zákoníku z roku 1964 byla v určitých ohledech v rozporu s touto Úmluvou, proto bylo nutné provést v občanském zákoníku z roku 2012 příslušné úpravy.

Účelem předmětné Úmluvy je podpora, ochrana a zajišťování užívání lidských práv a základních svobod osobami se zdravotním postižením. Tohoto má být dosaženo jak zamezením diskriminace těchto osob v právních předpisech, tak rozšířením obecného povědomí o dané problematice.

Článek 12 pojednává o rovnosti před zákonem. Smluvní státy přiznávají osobám se zdravotním postižením právo na jejich uznání jako subjektu práva, ať jsou kdekoli.

²⁶ JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 8. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 64-66

²⁷ ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 1. svazek. Praha: Linde, 2008, s. 86-90

Stejně tak jim přiznávají právní způsobilost ve všech oblastech života a zavazují se přijmout příslušná opatření, aby osoby se zdravotním postižením měli přístup k asistenci, která může být pro uplatňování takovýchto práv nutná.

V odstavci 4 je obsažen závazek smluvních států přijmout záruky zamezující zneužití právních ustanovení o způsobilosti. Tato ustanovení musí respektovat vůli a práva osoby a být přiměřeně odpovídající její situaci. To se odráží například v nutnosti, aby byla všechna potřebná opatření prováděna jen po nejkratší možnou dobu a podléhala pravidelnému přezkumu odpovědným, nestranným a nezávislým orgánem nebo soudem.

V článku 13 je zdravotně postiženým osobám deklarován přístup ke spravedlnosti stejně jako ostatním osobám a za stejných procedurálních podmínek ve všech fázích řízení.²⁸

3.7. Test principu proporcionality

Provádění testu principu proporcionality uložil obecným soudům svým nálesem sp. zn. IV. ÚS 412/04 ze dne 7. 12. 2005 Ústavní soud. Šlo o případ, kdy stěžovatel podal k Ústavnímu soudu podání, ve kterém uváděl, že byl rozsudkem Okresního soudu v Ostravě omezen ve způsobilosti k právním úkonům tak, že je oprávněn pouze k nakládání s finančními prostředky a movitým a nemovitým majetkem, přičemž jednání soudu nebyl přítomen procesní opatrovník a rozsudek nebyl stěžovateli doručen, díky čemuž stěžovatel nemohl rozsudek napadnout oprávněným prostředkem.

Stálý opatrovník nebyl stěžovateli ustanoven ještě několik měsíců po vydání rozsudku Okresního soudu v Ostravě, proto Ústavní soud rozhodl, že v řízení nelze pokračovat, aniž by stěžovatele hájil opatrovník. Opatrovnice ústavní stížnost doplnila tím, že výše uvedeným rozhodnutím okresního soudu byl proveden zásah do stěžovatelových základních práv a svobod stanovených v čl. 5, čl. 10 odst. 2 a v čl. 36 odst. 1 Listiny.

Ústavní soud stížnosti vyhověl a prohlásil, že východiskem státu je jednotlivce, díky čemuž jsou stát a všechny jeho orgány ústavně vázány k ochraně a šetření práv jednotlivce. Při rozhodování vycházel z toho, že omezení způsobilosti k právním úkonům je závažným zásahem do Listinou garantovaných základních práv, která

---

²⁸ Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, vyhlášena jako 10/2010 Sb. m. s.

mohou být omezena pouze za účelem ochrany základních práv jiných osob anebo veřejného zájmu, který je v podobě principu nebo hodnoty obsažen v ústavním pořádku. Díky tomu bylo obecným soudům při omezování svéprávnosti uloženo provádění testu proporcionality, spočívajícího ve třech otázkách:

1. Je sledovaný cíl legitimní? Je sledován a prosazován cíl nezbytný ve svobodné demokratické společnosti?
2. Je dáno racionální pojení mezi cílem a prostředky vybranými k jeho prosazení?
3. Existují alternativní způsoby dosažení cíle, jejichž využití by učinilo zásah do základního práva méně intenzivní, popř. jej zcela vyloučilo?²⁹

Při rozhodování o omezování, případně zbavování způsobilosti k právním úkonům byl shledán důležitým čl. 4 odst. 4 LPS stanovující, že *„Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.“*³⁰ Ve smyslu tohoto článku se institut zbavení způsobilosti k právním úkonům zdál problematický. Přes toto ustanovení nebyla jako hlavní cíl omezení způsobilosti k právním úkonům ochrana fyzické osoby, o jejíž způsobilost jde, ale i ochrana práv a svobod třetích osob stejně jako ochrana poskytovaná statkům či zájmům chráněným ústavním pořádkem.³¹

---

²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04

³⁰ Čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod

³¹ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09

4. Podmínky pro omezení svéprávnosti

Po vysvětlení základních pojmů, které s omezením svéprávnosti souvisí, a stručném shrnutí předchozích právních úprav, kterými jsem chtěla alespoň lehce nastínit vývoj institutu omezení svéprávnosti, se už budu dále věnovat platné právní úpravě.

„(1) K omezení svéprávnosti lze přistoupit jen v zájmu člověka, jehož se to týká, po jeho zhlédnutí a s plným uznáváním jeho práv a jeho osobní jedinečnosti. Přitom musí být důkladně vzaty v úvahu rozsah i stupeň neschopnosti člověka postarat se o vlastní záležitosti.

(2) Omezit svéprávnost člověka lze jen tehdy, hrozila-li by mu jinak závažná újma a nepostačí-li vzhledem k jeho zájmům mírnější a méně omezující opatření.“³²

Jak z výše uvedeného vyplývá, pro omezení svéprávnosti musí být splněno 6 zákonných podmínek a to:

- Omezení svéprávnosti musí probíhat pouze v zájmu ochrany člověka, nelze tedy nikoho omezit ve svéprávnosti pouze pro prospěch jakékoli jiné třetí osoby.
- Po jeho zhlédnutí soudem, což má zajistit, že nepůjde pouze o formální rozhodnutí, ale že se soudce osobně přesvědčí o nutnosti takového zásahu.
- Dále během rozhodování o omezení svéprávnosti musí být dbáno na ochranu práv omezovaného a jeho osobní jedinečnost, což má zajistit reflektování osobních potřeb a zájmů omezovaného
- Okruh právních jednání, ve kterém bude člověk omezen, musí být přiměřený jeho schopnostem se o sebe a své záležitosti postarat, resp. nepostarat, tak, aby například někdo, kdo není pouze schopen spravovat svůj majetek nad určitou výší, nebyl zároveň omezen i ve svéprávnosti týkající se oblasti rodičovské odpovědnosti
- Předposlední podmínkou je existence reálné hrozby vzniku závažné újmy, pokud by k omezení svéprávnosti nedošlo
- A posledním požadavkem je zakotveno, že se má omezení svéprávnosti používat až jako mezní prostředek pro ochranu osoby a soud k němu může

---

³² § 55 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

přistoupit až pouze pokud dospěje k závěru, že by nepostačovali mírnější a méně omezující opatření.³³

Ochranou člověka se rozumí především ochrana jeho osoby, důstojnosti a majetku. Hlavním úkolem omezení svéprávnosti je tedy ochrana omezovaného, nikoli jeho okolí a třetích osob, i když i ty mohou být omezením svéprávnosti posuzovaného nepřímo chráněny. Aby se soud mohl dostatečně přesvědčit o nutnosti omezení svéprávnosti, měl by posuzovaného vyslechnout. Od toho lze upustit pouze, pokud posuzovaný výsledku vůbec není schopen, případně pokud by kvůli výsledku hrozila újma na jeho zdravotním stavu.³⁴

4.1. Průběh řízení o omezení svéprávnosti

Protože hmotně-právní a procesně-právní úprava spolu neoddělitelně souvisí, budu zbytek této kapitoly věnovat procesní stránce řízení o omezení svéprávnosti a rozeberu celý jeho průběh.

4.1.1. Zahájení řízení

Řízení o omezení svéprávnosti patří do skupiny nesporných řízení, která jsou upravena v zákoně o zvláštních řízeních soudních. V této skupině řízení by mělo jít hlavně o úpravu právních vztahů účastníků do budoucna, rozhodnutí má tedy charakter konstitutivní.³⁵

Při řízení o svéprávnosti je věcně příslušný vždy okresní soud a místně příslušný je obecný soud posuzovaného, to znamená soud, v jehož obvodu má posuzovaný bydliště. V případě, že by měl posuzovaný bydliště na více místech, byly by místně příslušnými všechny okresní soudy, v jejichž obvodu bydlí s úmyslem zdržovat se tam trvale. V případě, že je posuzovaný umístěn v zařízení sociálních služeb, je příslušný soud, v jehož obvodu se zařízení nachází. Specifickou vlastností řízení o svéprávnosti ve vztahu k příslušnosti soudu je, že i v případě nového řízení, týkajícího se omezení svéprávnosti, jejího vrácení nebo změny rozsahu jde o jediné řízení. Tím pádem se místní příslušnost posuzuje k době zahájení původního řízení.

³³ KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMUŤÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 56

³⁴ MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 436-437

³⁵ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. *Zvláštní soudní řízení*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 12-13

Pokud by se však posuzovaný přestěhoval například na druhý konec republiky, nebylo by v rámci hospodárnosti řízení ideální, aby rozhodoval soud místně příslušný podle tohoto pravidla. Ten je tedy nově oprávněn, je-li to v zájmu posuzovaného, přenést svoji příslušnost na jiný soud.³⁶

Řízení o svéprávnosti může být zahájeno jak na návrh, tak bez návrhu. Bez návrhu soud řízení z moci úřední zahájí, dozví-li se z nějakého podnětu, že existuje důvod pro omezení svéprávnosti, ale zároveň není žádná osoba, která by kvalifikovaný návrh podala. Kvalifikovaný návrh na zahájení řízení o svéprávnosti je oprávněn podat i zdravotnický ústav. Z návrhu na zahájení řízení musí vyplývat, na základě jakých skutečností a důkazů se navrhovatel rozhodl návrh podat a proč by nemělo postačovat použití mírnějších a méně omezujících opatření. V případě, že návrh podal někdo jiný než zdravotní zařízení nebo státní orgán, může soud navrhovateli usnesením uložit povinnost, aby v přiměřené lhůtě, o jejíž délce rozhoduje soud, předložil lékařskou zprávu o duševním stavu osoby, o níž se v řízení jedná. Nesplní-li navrhovatel tuto povinnost, soud řízení zastaví. Jde o způsob, kterým se má zabránit šikanózním návrhům.

Z výše uvedeného vyplývá, že je nutné rozlišovat, zda je došlé podání návrhem na zahájení řízení o svéprávnosti anebo pouze podnětem k jeho zahájení, protože pokud jde pouze o podnět, je na zvážení soudu, jestli jsou v něm obsaženy dostatečné podklady pro zahájení řízení.

Návrh na změnu nebo zrušení rozhodnutí o omezení svéprávnosti je oprávněn podat i ten, kdo byl tímto rozhodnutím na svéprávnosti omezen. Pokud však soud tento jeho návrh několikrát zamítne a není-li možné očekávat zlepšení zdravotního stavu posuzovaného, může soud rozhodnout, že toto své právo nemůže po dobu nejdéle dalších šesti měsíců využít. Takto může soud rozhodnout, z důvodu, aby osoba omezená ve svéprávnosti tohoto svého práva nezneužívala a nepřiměřeně tím nezatěžovala soudy. Nicméně předmětné rozhodnutí soudu se vztahuje pouze k osobě omezené ve svéprávnosti, nikoli k třetím osobám, které tím pádem návrh na zrušení nebo změnu rozsahu omezení svéprávnosti podat mohou i v předmětné době.

Z toho vyplývá, že účastníky řízení o omezení svéprávnosti jsou posuzovaný a

---

³⁶ KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 65-66

navrhovatel. Případně státní zastupitelství, pokud do řízení vstoupí.³⁷

„*Stejnopis návrhu na zahájení řízení nebo usnesení o zahájení řízení o omezení nebo vrácení svéprávnosti toho, kdo je advokátem, notářem, soudním exekutorem, soudcem, státním zástupcem, insolvenčním správcem, zapsaným mediátorem, znalcem nebo tlumočnickem, doručí soud bez odkladu též ministru spravedlnosti a příslušné komoře.*”³⁸ V tomto ustanovení zakotvená speciální úprava pro výše uvedená povolání existuje z důvodu, že pro výkon těchto povolání je jako jedna z podmínek uvedena právě plná svéprávnost a je tedy vhodné, aby byly příslušné komory o zahájení řízení o omezení svéprávnosti informovány.

4.1.2. Zastoupení a průběh řízení

V případě, že není řízení o svéprávnosti zastaveno z důvodu nepředložení lékařské zprávy navrhovatele a v řízení se tedy pokračuje, musí soud zahájit řízení ve věcech opatrovnictví člověka a obě řízení spojit. Příslušným i nadále zůstává soud příslušný pro řízení o svéprávnosti. Procesním opatrovníkem může být jmenována pouze svéprávná osoba, která nemá zájmy protichůdné se zájmy posuzovaného.

Opatrovníka ustanovuje soud usnesením, přičemž opatrovníkem pro řízení nikdy nemůže být jmenován navrhovatel. Pokud posuzovaný chce, může si i bez souhlasu opatrovníka zvolit zástupce. Zástupcem však nikdy nemůže být, kvůli možnému střetu zájmů, navrhovatel. V případě, že by opatrovník a zástupce posuzovaného činili úkony, které by byly v rozporu, je na rozhodnutí soudu, který z úkonů je v zájmu posuzovaného.³⁹

Vzhledem k závažnosti následků omezení svéprávnosti je soud vždy povinen posuzovaného vyslechnout, upustit od výslechu může pouze v případě, že by tím posuzovanému hrozil vznik zdravotní nebo psychické újmy anebo pokud posuzovaný výslechu není vůbec schopný. To se děje například v případech, kdy posuzovaný trpí těžkou mentální retardací, pro kterou není schopný se smysluplně dorozumívat, protože nezná význam slov a nechápe položené otázky. Informace nutné k posouzení možnosti výslechu posuzovaného soud zjistí z lékařské zprávy. „*Pokud soud*

³⁷ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, S., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HRMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 85

³⁸ § 36 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

³⁹ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. *Zvláštní řízení soudní*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 34-37

rozhodující o svéprávnosti neprovede výslech člověka, o jehož svéprávnosti se jedná, musí v rozsudku výslovně objasnit, z jakých výjimečných důvodů k výslechu nedošlo. Takovým odůvodněním není, pokud soud bez jakéhokoliv hodnocení a vyjádření vlastního postoje převezme názor znalce, že výslech vyšetřovaného není možný.“⁴⁰

Aby se však předešlo situacím, kdy by v lékařské zprávě byla nesprávně uvedena neschopnost výslechu, je soudu stanovena povinnost posuzovaného vždy zhlédnout. Tedy pokusit se zjistit stav posuzovaného přímo soudcem, který v řízení rozhoduje, nikoli jakoukoli jinou osobou. Zhlédnutí může soudce provést zároveň s výslechem posuzovaného, případně s pokusem zjistit jeho názor, jak má být ve věci rozhodnuto. Zhlédnutí by se mělo provádět v místě, ve kterém se posuzovaný běžně nachází, aby bylo možné zjistit, jak zvládá běžné úkony. Při zhlédnutí není určující pouze verbální projev člověka, ale soud by měl sledovat i jeho neverbální chování.⁴¹

Nicméně ani nezhlédnutí posuzovaného nemusí být vždy důvodem pro zrušení rozsudku o omezení svéprávnosti, k čemuž se ve svém rozsudku blíže vyjádřil Krajský soud v Plzni. „*Jestliže soudce prvního stupně meritorně rozhodne ve věci svéprávnosti člověka bez toho, aby člověka osobně zhlédl, nejde bez dalšího o takové procesní pochybení, které má za následek zrušení rozsudku a vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání. Ke zrušení rozsudku dojde jen tehdy, když z obsahu spisu, zejména z ostatních provedených důkazních prostředků, není jasně patrné, jaký je stav posuzovaného, a je proto třeba připustit, že osobní zhlédnutí posuzovaného přímo vyřizujícím soudcem by mohlo vést k jinému rozhodnutí ve věci samé.“⁴²*

Další nedílnou součástí řízení o omezení svéprávnosti je výslech soudního znalce z oboru psychiatrie. Pokud to znalec považuje za nezbytně nutné pro dostatečné zjištění zdravotního stavu posuzovaného a neexistuje-li jiný způsob, jak toho dosáhnout, může soudu navrhnout, aby byl posuzovaný nejdéle po dobu 4 týdnů vyšetřován ve zdravotním ústavu. Znalec má v rámci svého posudku porovnat výsledky svého odborného vyšetření a provedených ostatních důkazů a na základě toho vyvodit zda a případně v jaké míře je omezení svéprávnosti nutné. Aby to bylo možné, je soud povinen zjistit spolehlivé a úplné údaje o poměrech posuzovaného,

⁴⁰ Usnesení KS v Plzni ze dne 31. 3. 2014 sp. zn. 18 Co 88/2014

⁴¹ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, S., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 87-88

⁴² Rozsudek KS v Plzni ze dne 24. 9. 2014, sp. zn. 12 Co 306/2014

především o jeho chování v běžném životě, jakým způsobem se stará o zajištění potřeb svých a svojí rodiny, jeho schopnosti hospodařit s finančními prostředky, o chování posuzovaného v práci, o jeho případné konfrontaci se sousedy a podobných záležitostech. Tyto informace není možné nahradit znaleckým posudkem.

Znalec musí být soudem vždy vyslechnut. V žádném případě není možné, aby bylo od výsledku upuštěno a byl pouze přečten znalecký posudek. Dalšími osobami, které soud vyslýchá, jsou případně opatrovník a ošetřující lékař posuzovaného. V rámci provádění dalších vhodných důkazů mohou být vyslechnuti například i sousedé nebo kolegové posuzovaného.⁴³

4.1.3. Posouzení mírnějších opatření a rozhodnutí

„Má-li soud za to, že vzhledem k zájmům posuzovaného postačuje mírnější a méně omezující opatření, může v průběhu řízení rozhodnout zejména o schválení smlouvy o nápomoci, schválení zastoupení členem domácnosti nebo jmenování opatrovníka.“⁴⁴

Protože je omezení svéprávnosti považováno až za krajní ochranné opatření, měl by soud při řízení zvažovat použití opatření mírnějších. To ukazuje, že soud není vázán návrhy účastníků a je tedy pouze na jeho rozhodnutí, jestli svéprávnost omezí v menším nebo větším rozsahu, než je navrhováno nebo svéprávnost neomezí vůbec, případně určí jiné podpůrné opatření.⁴⁵

Jelikož jde o rozhodování o osobním stavu, rozhoduje soud o omezení svéprávnosti nebo zamítnutí návrhu vždy rozsudkem s účinkem ex nunc. Pouze v případě, že bylo řízení zahájeno bez návrhu a v jeho průběhu soud dospěl k tomu, že omezení svéprávnosti není třeba, zastaví řízení usnesením. Rozsudek musí obsahovat rozsah omezení svéprávnosti osoby, který by měl být proveden negativně. Soud musí při rozhodování posoudit a do rozsudku zahrnout několik otázek a to, jestli posuzovaný vážně trpí nepřechodnou duševní poruchou. Dále jestli tato porucha omezuje jeho rozhodovací schopnost, jestli je posuzovaný i přes tuto poruchu schopný nakládat s finančními prostředky, případně do jaké výše. Hrozí-li

⁴³ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, S., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HRMADA, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 87-88

⁴⁴ § 39 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

⁴⁵ KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 72-73

posuzovanému závažná újma při nakládání s jeho jměním, a jestli je schopný posoudit právní následky při uzavírání smluv.

Z výroku rozsudku musí být zřejmé, na jakou dobu dochází k omezení svéprávnosti, dále určení, ohledně kterého právního jednání je posuzovaný omezen a jak je to s náhradou nákladů řízení. Stejně tak musí rozhodnutí vždy obsahovat označení posuzovaného a to takovým způsobem, aby nebyla možná záměna osob.⁴⁶ Všechny výše zmíněné náležitosti rozsudku budu podrobněji rozebírat v následujících kapitolách, ale nyní nemohu opomenout zmínit ještě jednu důležitou náležitost. „Z rozsudku, jímž se omezuje svéprávnost člověka, musí být zřejmý i hodnotící úsudek soudu, proč bylo nakonec přistoupeno k takovému omezení svéprávnosti; nestačí se proto v odůvodnění rozsudku omezit na popis zjištěných skutečností např. znaleckého posudku, ze svědecké výpovědi zaměstnankyně sociálního zařízení, ve kterém posuzovaný žije, či z jiných důkazních prostředků, a poté s odkazem na aplikované zákonné ustanovení bez dalšího uzavřít, že v daném případě byly splněny podmínky pro vydání takového rozhodnutí.“⁴⁷

4.1.4. Sdělení rozhodnutí posuzovanému, zrušení rozsudku a náklady řízení

Posuzovaný má mít vždy možnost seznámit se s obsahem rozsudku a mít ho k dispozici. Aby bylo toto jeho právo zajištěno, je soud povinen učinit vhodná opatření, jak ho s obsahem rozsudku seznámit. Tato opatření by měl přizpůsobit okolnostem daného případu. Například pokud posuzovaný plně nechápe význam právních pojmů a vysvětlení rozsahu omezení svéprávnosti obsaženého v rozsudku soudu, měly by mu být podstatné náležitosti vysvětleny pro něj co nejpochoptelnějším způsobem.

Rozsudek týkající se omezení svéprávnosti může být zrušen, zjistí-li se později, že nebyly splněny podmínky nutné pro jeho vydání. Smyslem předmětného ustanovení je možnost zrušit pravomocný rozsudek soudu i bez nutnosti použití opravných prostředků.⁴⁸

⁴⁶ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, S., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HRMADA, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 90-95

⁴⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 30 Cdo 4467/2014

⁴⁸ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. *Zvláštní soudní řízení*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 35-36

Náklady řízení a náklady na soudem jmenovaného procesního opatrovníka platí stát, avšak pokud by si sám posuzovaný zvolil právního zástupce, musí si tím vzniklé náklady uhradit sám.

V případě, že by řízení probíhalo účelově v zájmu posuzovaného, například kvůli jeho snaze dosáhnout lepšího postavení v trestním řízení, případně kvůli jeho snaze vyhnout se plnění závazků a podobným případům, kdy by se posuzovaný záměrně choval jako osoba splňující podmínky omezení svéprávnosti, je soud oprávněn přiznat proti němu státu náhradu řízením vzniklých nákladů. Při přiznávání nákladů řízení však soud musí přihlédnout i k výši majetku posuzovaného a dalším okolnostem.

Náhrada nákladů řízení proti tomu, kdo podal bezdůvodný návrh, již není v zákoně upravena. Náhradu za případnou vzniklou škodu tak musí posuzovaný a další osoby uplatňovat u navrhovatele.⁴⁹

---

⁴⁹ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, S., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 97

5. Rozsah omezení svéprávnosti

Jak bylo několikrát judikováno, byl již za účinnosti občanského zákoníku z roku 1964 možný dvojí způsob určení rozsahu svéprávnosti – tehdy ještě způsobilosti k právním úkonům. *„Rozsah omezení způsobilosti k právním úkonům lze určit negativním výčtem, tedy vymezením právních úkonů, ke kterým není člověk způsobilý, jakož i pozitivním výčtem, tedy tak, že se ve výroku rozsudku určí, ke kterým právním úkonům člověk způsobilý je, přičemž je třeba preferovat vyjádření formou negativního vymezení.“*⁵⁰

Ani v současné právní úpravě není jasně určeno, jestli má být v rozsudku použit negativní nebo pozitivní výčet pro určení rozsahu omezení svéprávnosti, nicméně judikatura se přiklání spíše k výčtu negativnímu, protože konkrétní stanovení toho, co osoba nemůže, je přesnější a výstižnější než vyjmenování toho, jaké právní úkony činit smí, protože při pozitivním výčtu může dojít k opomenutí oblastí, ve kterých by svéprávnost osoby měla zůstat nedotčena. Tím by došlo k situaci, kdy člověk nesmí právně jednat, i když je takového jednání schopen bez vzniku jakékoli újmy.⁵¹

Posledním možným způsobem určení rozsahu omezení svéprávnosti, je kombinace pozitivního a negativního vymezení. Nicméně tento způsob může vést k neúplnosti výroku a je tedy způsobem nejméně vhodným.⁵²

Asi nejčastěji bude k omezení svéprávnosti posuzovaného docházet v oblasti nakládání s majetkem, nicméně *„Jestliže soud rozhoduje o omezení svéprávnosti člověka, nemůže se ve výroku omezit jen na konstatování, že tento člověk je oprávněn nakládat jen do výše konkrétní finanční částky. Musí vycházet z toho, že svéprávnost lze omezit jen v těch záležitostech, kde skutečně hrozí, že intelektuální nebo sociální hendikep člověka, o jehož svéprávnosti se rozhoduje, bude zneužit jinými subjekty, a to v neprospěch člověka postiženého duševní poruchou. Mimo jiné tedy soud musí vymezit typ právních vztahů, jichž se omezení svéprávnosti dotýká (např. zda jde i o pracovněprávní vztahy, právní úkony týkající se léčby a zásahů do tělesné integrity apod.). Rovněž soud již ve výroku zohlední i skutečnost, že omezení dispozice*

⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 12. 2013, sp. zn. 30 Cdo 2351/2013

⁵¹ MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s.443

⁵² LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 288-291

s konkrétní finanční částkou se zpravidla nebude týkat takových smluvních vztahů, z nichž může mít člověk omezený na svéprávnosti výhradně prospěch (např. darovací smlouva).“⁵³ V případě, že se posuzovaný není vůbec schopen postarat o své záležitosti, může soud ve výroku vyslovit, že takovouto osobu „je možné omezit ve svéprávnosti tak, že nemůže samostatně právně jednat v žádných záležitostech s výjimkou běžných záležitostí každodenního života.“⁵⁴ Z toho vyplývá, že soud musí pečlivě zvažovat, ve kterých oblastech člověka ve svéprávnosti omezí, aby svým rozhodnutím nezasáhl do práv posuzovaného více, než je nutné, ale zároveň aby byl případný zásah dostatečný pro ochranu posuzovaného.

V následujících podkapitolách se podrobněji zaměřím na rozsah omezení svéprávnosti a jeho následky v některých právních vztazích.

5.1. Rodičovská odpovědnost

Rodičovskou odpovědností rozumíme práva a povinnosti rodičů spočívající v péči o dítě zahrnující jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Dále rodičovská odpovědnost zahrnuje například povinnost rodiče dbát o výchovu a vzdělání dítěte, osobně se s ním stýkat nebo ho zastupovat. Tyto povinnosti trvají od narození dítěte do jeho zletilosti, přičemž mohou být změněny pouze rozhodnutím soudu.⁵⁵

Je ovšem nutné rozlišovat, jestli je rodič pouze nositelem rodičovské odpovědnosti anebo i jejím vykonavatelem. Nositelem rodičovské odpovědnosti je totiž i osoba omezená ve svéprávnosti. Nicméně i osobě s omezenou svéprávností může být výkon rodičovské odpovědnosti zachován. Pokud soud dospěje k tomu, že je omezení výkonu rodičovské odpovědnosti vzhledem ke stavu posuzovaného nezbytné, může její výkon omezit a to zčásti nebo zcela. Pokud je posuzovaný rodičem, je soud vždy povinen v řízení o omezení svéprávnosti rozhodovat zároveň i o tom, jestli posuzovanému omezí i rodičovskou odpovědnost. Taková situace může nastat, pokud je posuzovaný rodičem nezletilého, plně nesvéprávného dítěte. Není možné, aby soud omezoval rodičovskou odpovědnost u osoby, která v danou chvíli ještě rodičem není.⁵⁶

⁵³ Usnesení KS v Plzni ze dne 30. 1. 2014, sp. zn. 10 Co 37/2014

⁵⁴ Rozsudek KS v Hradci Králové ze dne 9. 6. 2014, sp. zn. 24 Co 193/2014

⁵⁵ § 858 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁵⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II.*

V následujících podkapitolách budu podrobněji rozebírat jednotlivé situace, které mohou vzniknout při omezování svéprávnosti rodiče.

5.1.1. Omezení rodiče ve svéprávnosti, nikoli však v oblasti rodičovské odpovědnosti

K situaci, kdy je osoba omezená ve svéprávnosti, ale v oblasti rodičovské odpovědnosti jí svéprávnost zůstává zcela zachována, může dojít, pokud došlo k omezení svéprávnosti člověka ještě v době, kdy nebyl rodičem, díky čemuž logicky nemohlo při rozhodování o rozsahu omezení svéprávnosti dojít k omezení jeho rodičovské odpovědnosti. Je možné, že by tato situace mohla být vyhodnocena jako ohrožující vývoj a výchovu dítěte, díky čemuž by soud mohl zahájit řízení o změně rozhodnutí o omezení svéprávnosti. Při novém řízení by zvážil, jestli je případně nutné rozhodnutí změnit a zahrnout do něj i omezení v oblasti rodičovské odpovědnosti.⁵⁷ Druhý případ, kdy může být rodič omezený ve svéprávnosti, ale ne v oblasti rodičovské odpovědnosti, nastává, pokud soud během rozhodování o svéprávnosti pro takovýto zásah neshledal dostatečný důvod. Nicméně z logiky věci vyplývá, že je-li rodič omezený ve svéprávnosti například v rozsahu nakládání s finančními prostředky nad určitou částku, neměl by takto právně jednat ani za své dítě.⁵⁸ Myslím tedy, že i v případě, že rozsudkem o omezení svéprávnosti není dotčena rodičovská odpovědnost rodiče, není možné, aby za dítě jednal v záležitostech spadajících do rozsahu jeho omezení.

5.1.2. Omezení ve svéprávnosti rodiče v oblasti rodičovské odpovědnosti

I rodič, jehož svéprávnost byla v oblasti rodičovské odpovědnosti omezena, je jejím nositelem, nicméně její výkon je pozastaven a to v celém rozsahu a po celou dobu, po kterou je rodiči v daném rozsahu omezena svéprávnost, tudíž ji nemůže vykonávat ani z části. V případě, že by dítě mělo jediného rodiče, kterému by byla omezena svéprávnost v oblasti rodičovské odpovědnosti, musel by mu být soudem

---

Rodinné právo (§655-975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 842-845

⁵⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II.*

Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 845-846

⁵⁸ SCHÖN, M. *Výkon rodičovské odpovědnosti rodičem s omezenou svéprávností.* Právní rozhledy, 2014, č. 13-14, s. 492-494

ustanoven poručník.

Soud však může, po důkladném zvážení, přiznat rodiči omezenému na svéprávnosti v oblasti rodičovské odpovědnosti, zachování výkonu povinnosti a práva péče o dítě a styku s dítětem. Podmínkou je, aby se rodič byl schopen o dítě postarat a aby ho duševní porucha nebo nadměrné užívání návykových látek neomezovaly v péči o dítě.⁵⁹

Z výše uvedeného vyplývá, že jsou možné tři verze výroků týkajících se předmětné oblasti. Soud může buďto člověka omezit ve svéprávnosti nikoli však v rodičovské odpovědnosti, nebo může zcela omezit svéprávnost v rozsahu výkonu rodičovské odpovědnosti a poslední možností výroku je, že sice rodiče omezuje ve svéprávnosti v rozsahu výkonu rodičovské odpovědnosti, nicméně mu zůstává zachován výkon povinnosti a práva péče o dítě nebo osobního styku s ním.⁶⁰

5.2. Pořizování pro případ smrti

V další části práce se chci věnovat situacím, za kterých je osoba omezená ve svéprávnosti způsobilá činit pořízení pro případ smrti. Typy těchto pořízení jsou uvedeny v § 1491 občanského zákoníku a jsou jimi závěť, dědická smlouva a dovětek.

Přestože je v zákoně stanoveno, že „*nesvéprávný není způsobilý pořizovat.*“⁶¹ učinil z tohoto pravidla zákonodárce několik výjimek, díky kterým má i osoba, která není plně svéprávná možnost pořízení pro případ smrti sepsat.

Prvním takovým případem je osoba starší 15 let, která zatím není plně svéprávná. Ta k pořízení pro případ smrti nepotřebuje ani souhlas zákonného zástupce, nicméně pořízení musí být sepsáno formou veřejné listiny.⁶²

Další výjimky se již týkají osob, které ve svéprávnosti omezeny byly.

5.2.1. Pořízení pro případ smrti osobou s omezenou svéprávností pořizovat pro případ smrti

Osoba omezená v pořizovací způsobilosti smí pořízení pro případ smrti pořádit

⁵⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 866-867

⁶⁰ HROMADA, M., ŠÍMA, A. *Praktické otázky omezování svéprávnosti*. Soudní rozhledy. 2015, roč. 21. Č. 4., s. 124

⁶¹ § 1525 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁶² § 1526 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

v jakékoli formě, ale jen pokud se její zdravotní stav zlepšil tak, že je schopná projevit svoji vůli.⁶³ Není tedy nutné plné uzdravení osoby omezené ve svéprávnosti, postačuje pouze, aby bylo poslední pořízení sepsáno v odpovídajícím zdravotním stavu, někdy označovaném také jako tzv. světlý okamžik. Druhou a zároveň poslední možností, na kterou se toto ustanovení vztahuje, je období, předtím než rozhodnutí soudu o navrácení předmětné způsobilosti nabude právní moci.⁶⁴

Pokud nesvéprávná osoba, která nemůže pořídit závěť v souladu se zákonnými výjimkami, závěť sepiše, není možné tento právní úkon zhojit ani se souhlasem jejího opatrovníka. Predikuje se totiž, že závěť s sebou nese závažné právní následky, které však osoba omezená ve svéprávnosti nemusí zcela chápat. To je také jeden z důvodů, proč musí být závěť sepsána osobně zůstavitelem a nikoli jeho zástupcem.

Nicméně je zvláštní, že přestože osoba omezená ve svéprávnosti nesmí se souhlasem opatrovníka pořídit závěť, může uzavřít dědickou smlouvu, případně změnit závazek z ní vyplývající.⁶⁵

5.2.2. Pořízení pro případ smrti osobou omezenou ve svéprávnosti

Zde musíme podle zákona rozlišovat dvě situace. První je obecná situace, která uvádí, že osoba omezená ve svéprávnosti smí v mezích tohoto omezení sepisovat pořízení ve formě veřejné listiny. Přičemž při omezování její pořizovací způsobilosti musí být dbáno jejich práv a pořizovací způsobilost proto může být omezena pouze v nezbytně nutném rozsahu. Takovéto opatření má zabránit zneužití nebo případnému ovlivňování osob s omezenou svéprávností a zároveň tím napomoci ochraně jejich dědiců. Formu veřejné listiny zákonodárce zvolil pro to, že notář při jejím sepsání zůstavitele osobně uvidí a bude tak jakousi zárukou, že je zůstavitel jejího sepsání schopen a že tak činí vážně ze své vlastní vůle.⁶⁶

Druhá situace nastává, pokud je zůstavitel „*ve svéprávnosti omezen pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů nebo chorobnou závislost na hráčské vášni představující*

⁶³ § 1527 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁶⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ustanovení k § 1527

⁶⁵ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 161-162

⁶⁶ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 164-165

závažnou duševní poruchu“.⁶⁷ Osoby, omezené ve svéprávnosti z těchto důvodů smí sepsat závět, ale mohou tak učinit pouze do poloviny výše pozůstalosti. Předmětné omezení se však užije pouze, pokud má zůstavitel zákonné dědice. V případě, že by dědictví mělo v rámci odúmrtě připadnout státu, může zůstavitel pořídit o celé pozůstalosti. Tímto ustanovením je sledována zvýšená ochrana zákonných dědiců.⁶⁸

Pro osoby, k jejichž omezení svéprávnosti vedly výše uvedené důvody, existuje i speciální právní úprava při uzavírání dědické smlouvy, která stanovuje stejné podmínky, jako platí pro osoby s omezenou svéprávností při sepisování závěti. Nicméně zůstavitel omezený ve svéprávnosti z těchto důvodů nemůže dědickou smlouvou odkázat majetek ve stejném rozsahu jako při odkázání závětí, ale pouze ze třech čtvrtin této části pozůstalosti. O zbylé čtvrtině z tohoto majetku může pořídit závětí. Z toho vyplývá, že polovina majetku musí zůstat jeho zákonným dědicům, 3/8 může odkázat dědickou smlouvou a o 1/8 pořídit závět'.⁶⁹

5.3. Občanské průkazy, cestovní doklady, evidence obyvatel

Přímo v zákoně o občanských průkazech je zakotveno několik ustanovení týkajících se osob, které mají omezenou svéprávnost k požádání o vydání občanského průkazu. Každý občan starší 15 let má povinnost mít občanský průkaz, jen osoby, jejichž svéprávnost byla omezena, tuto povinnost nemají a občanský průkaz mít pouze mohou, nikoli musí.⁷⁰

Žádost o vydání občanského průkazu se podává u obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Za osoby omezené ve svéprávnosti v této oblasti, podává žádost o vydání občanského průkazu jejich opatrovník, případně zákonný zástupce.⁷¹ Vzhledem k tomu, že podstatnými náležitostmi občanského průkazu jsou fotografie a podpis držitele občanského průkazu, měl by být každý při podávání žádosti o vydání občanského průkazu schopen se podepsat. Nicméně zákon počítá s tím, že toho některé osoby schopny nejsou a přímo uvádí, že podpis není nutný, pokud existuje těžko překonatelná překážka, díky které ho občan není schopen. Tento

⁶⁷ § 1528, odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁶⁸ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 165-166

⁶⁹ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 290-291

⁷⁰ § 2 odst. 3 zákona č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, ve znění pozdějších předpisů

⁷¹ § 4 zákona č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, ve znění pozdějších předpisů

fakt však musí být uveden v žádosti o vydání občanského průkazu.⁷²

Při podání žádosti o vydání prvního občanského průkazu je nutné předložit rodný list a další doklady potřebné pro odstranění rozporů, které případně vznikly mezi údaji uvedenými v žádosti o vydání občanského průkazu a mezi údaji, které jsou zadané v registru obyvatel, případně v některé z evidencí. Kromě těchto dvou skupin dokladů, které je nutné předložit při podání jakékoli žádosti o vydání občanského průkazu, se musí k žádosti osob s omezenou svéprávností připojit i rozhodnutí soudu o omezení svéprávnosti a občanský průkaz opatrovníka, stejně jako doklad o tom, že byla daná osoba za opatrovníka vážně jmenována. V případě, že je opatrovníkem ustanovena právnická osoba, musí fyzická osoba jednající za osobu právnickou předložit kromě svého občanského průkazu doklad, díky kterému je možné ověřit její oprávnění za právnickou osobu jednat.⁷³

Protože osoba omezená ve svéprávnosti v dané oblasti nemůže sama podat žádost o vydání občanského průkazu, nebylo by logické, kdyby ho sama mohla vyzvednout. Proto za tuto osobu občanský průkaz přebírá opatrovník.⁷⁴

Jednou z náležitostí občanského průkazu je bezpečnostní osobní kód. Tento kód, který se skládá ze 4-10 čísel a používá se při identifikaci držitele občanského průkazu, si má vybrat občan právě při převzetí občanského průkazu. Nicméně občanské průkazy osob s omezenou svéprávností tento kód nemají.⁷⁵

Z toho vyplývá, že v podstatě všechny úkony, které má osoba žádající o občanský průkaz vykonávat sama, musí za osobu omezenou ve svéprávnosti provádět opatrovník nebo zákonný zástupce.

Obdobná právní úprava jako pro občanské průkazy platí i pro cestovní doklady a při podávání žádosti o informace z evidence obyvatel.

5.4. Volební právo

„Občané mají právo podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo svobodnou volbou svých zástupců.“⁷⁶ Každý občan státu by měl mít právo zasahovat do správy veřejných věcí. Základním principem, na kterém volby spočívají, je, že jsou

⁷² § 4a, odst. 3 zákona č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, ve znění pozdějších předpisů

⁷³ § 5 odst. 3 zákona č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁴ § 8 odst. 2 zákona č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁵ § 8a zákona č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁶ Čl. 21 odst. 1 usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

všeobecné a rovné. Do volebního práva žádného člověka by nemělo být nepřiměřeně zasahováno a nikdo by v něm neměl být bez závažného důvodu omezován. Bližší podmínky výkonu volebního práva jsou stanoveny v jednotlivých volebních zákonech.⁷⁷

Jak v zákoně o volbách do Parlamentu České republiky, tak v zákoně o volbách do zastupitelstev obcí je jako jedna z překážek výkonu volebního práva uvedeno omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva.⁷⁸ A k dané problematice se, ještě za účinnosti občanského zákoníku z roku 1964, který umožňoval i úplné zbavení způsobilosti k právním úkonům,⁷⁹ ve svém nálezu vyjádřil i Ústavní soud.

„1. Samotné zakotvení překážky výkonu volebního práva pro osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům není protiústavní; obecné soudy totiž mohou (a musí) v rámci řízení o zbavení způsobilosti k právním úkonům postupovat ústavně konformně a věnovat mimořádnou pozornost i otázkám dopadů jejich rozhodnutí do veřejných subjektivních práv dotčených osob.

2. V důsledku stávající praxe obecných soudů však reálně vznikl a přetrvává protiústavní stav spočívající v tom, že způsobilosti k právním úkonům jsou zbavovány (bez ohledu na právní důsledky) i osoby, ve vztahu k nimž neexistuje legitimní společenský zájem na omezení výkonu volebního práva; to je v rozporu s principem proporcionality i s maximou, podle níž zásahy do základních práv musejí odrážet specifika každého jednotlivého případu.

3. V zájmu odstranění tohoto protiústavního stavu jsou obecné soudy při rozhodování o zbavení či omezení způsobilosti fyzické osoby k právním úkonům povinny zvláště posuzovat i to, zda je konkrétní osoba schopna porozumět smyslu, účelu a důsledkům voleb; své rozhodnutí v této věci pak musí řádně odůvodnit.“⁸⁰

Z předmětného judikátu vyplývá, že omezit občana ve výkonu volebního práva, by se mělo pouze, pokud by bez tohoto zásahu do základních práv hrozilo, že bude své volební právo vykonávat osoba, která není schopna pochopit následky svého volebního rozhodnutí. Pečlivé zvažování, jestli je nezbytně nutné omezit osobu ve svéprávnosti ve výkonu volebního práva, považuji za důležité především nyní, kdy již

⁷⁷ Čl. 21 odst. 3 usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

⁷⁸ § 2 písm. b) zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a § 4 odst. 2 písm. b) zákona č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí

⁷⁹ § 10 odst. 1 zákona č. 40/1964 SB., občanský zákoník

⁸⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 7. 2012, sp. zn. IV. ÚS 3102/08

není možné nikoho svéprávnosti zcela zbavit a posuzuje se tedy konkrétní nutný rozsah tohoto omezení.

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, se také zavázaly, aby osoby se zdravotním postižením měly stejné možnosti jako ostatní, podílet se na politickém a společenském životě, s čímž mimo jiné neoddělitelně souvisí jejich právo svobodně volit, stejně jako být volen.⁸¹ Omezení těchto práv Úmluva připouští pouze, pokud jde o opatření chránící její zájem a které je přiměřené a odpovídající situaci dané osoby.⁸²

Z výše uvedených faktů jsem dospěla k závěru, že svéprávnost osoby v oblasti výkonu volebního práva je možné omezit pouze, je-li to v jejím zájmu, protože by jí výkonem tohoto práva hrozila újma. Taková situace by nejspíše nastala ve chvíli, kdy by někdo mohl zneužít její duševní poruchy a ovlivnit tak výsledky voleb.

---

⁸¹ Článek 29 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením

⁸² Článek 12 odst. 4 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením

6. Doba, na kterou je možné svéprávnost omezit

V souladu s ustanovením článku 12 bodu 4 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, ve kterém je stanoveno, že opatření týkající se právní způsobilosti osoby musí být uplatňována jen po nezbytně dlouhou dobu, je institut omezení svéprávnosti pojat pouze jako dočasný. K omezení svéprávnosti osoby může dojít na dobu nutnou pro vyřízení určité záležitosti anebo nejdéle na 3 roky.⁸³

Tímto způsobem omezená doba je také důsledkem toho, že k omezení svéprávnosti je přistupováno pro duševní poruchu, která není přechodná, ale zároveň nemusí být nevyléčitelná a tím pádem může dojít i ke zlepšení zdravotního stavu člověka. Nicméně průběh duševní poruchy ani délku nutnou pro její léčbu, je-li možná, nelze ve většině případů predikovat.⁸⁴

Uplynutím stanovené doby účinky omezení svéprávnosti zanikají, nicméně může být v této době zahájeno řízení o prodloužení doby omezení svéprávnosti. Nastane-li tato situace, prodlužují se účinky původního rozhodnutí, nedéle však na dobu jednoho roku. Pokud soud v dané době nevydá nové rozhodnutí, osoba původně omezená ve svéprávnosti nabude plnou svéprávnost.⁸⁵

Dobu, na kterou je omezení svéprávnosti uloženo, je v rozsudku možné určit buď přímo na dny, týdny, měsíce případně roky anebo jiným způsobem, kterým může být omezení do konkrétně určeného data nebo na určitou dobu – například „do dovršení třiceti let“.⁸⁶

„(1) Osoby, které byly zbaveny způsobilosti k právním úkonům přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona nebo jejichž způsobilost k právním úkonům byla přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona omezena, nabudou svéprávnosti nejpozději uplynutím tří let ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, ledaže soud rozhodne jinak.“⁸⁷

Citované přechodné ustanovení je předmětem značné kritiky, protože ukládá za úkol v dané době přezkoumat více než 41 000 fyzických osob, čímž dochází k zahlcení soudů a hrozí, že přezkum, nebo alespoň jeho zahájení, u všech osob

⁸³ LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 303

⁸⁴ MELZER, F., TĚGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. §1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 446

⁸⁵ LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 303

⁸⁶ MELZER, F., TĚGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 446-447

⁸⁷ § 3033, odst. 1, zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

nebude v daném termínu možné stihnout. Další kritika tohoto ustanovení spočívá v jeho finanční náročnosti. Vzhledem k množství nutných znaleckých posudků, pouze výdaje na ně činí částku až 150 milionů Kč ročně. Počet soudních znalců z oboru psychiatrie však také není odpovídající množství vyhotovení nezbytných znaleckých posudků. Z porovnání s právními úpravami jiných států vyplývá, že máme pro přezkum omezení svéprávnosti nejkratší dobu, čímž jsou kladeny vysoké nároky jak na soudy, které jsou zavaleny případy týkajícími se omezení svéprávnosti, tak na státní rozpočet díky množství znaleckých posudků.⁸⁸

Z výše uvedených důvodů předložila vláda Poslanecké sněmovně návrh, kterým by došlo k pozměnění § 59 občanského zákoníku, který by nově zněl:

„(1) Soud může svéprávnost omezit v souvislosti s určitou záležitostí na dobu nezbytně nutnou pro její vyřízení, nebo na jinak určenou určitou dobu, nejdéle však na tři roky. Je-li zjevné, že se stav člověka v této době nezlepší, může soud svéprávnost omezit na dobu delší, nejdéle však na pět let.

(2) Uplynutím doby omezení svéprávnosti právní účinky omezení zanikají. Zahájí-li se však v této době řízení o prodloužení doby omezení, trvají právní účinky původního rozhodnutí až do nového rozhodnutí, nejdéle však jeden rok.“⁸⁹

Díky tomu by došlo ke značné úlevě soudů i státního rozpočtu oproti současné situaci, v případech omezování svéprávnosti osob, trpících závažnou, nevyléčitelnou duševní poruchou. Další změnou, kterou by pozměňovací návrh provedl ve vztahu k institutu omezení svéprávnosti, je změna zákona o zvláštních řízeních soudních, konkrétně § 38, ve kterém by přibyl odstavec č. 4:

„Rozhoduje-li soud o prodloužení doby omezení svéprávnosti a je-li zjevné, že stav posuzovaného se oproti rozhodnutí o omezení svéprávnosti či poslednímu rozhodnutí o prodloužení nezměnil, může upustit od provedení důkazu novým znaleckým posudkem a výsledkem znalce a nahradit jej jiným důkazem, zejména písemnou zprávou ošetřujícího lékaře ve spojení s naposledy vypracovaným znaleckým posudkem; výslech znalce, který jej vypracoval, se v takovém případě

---

⁸⁸ KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 59-60

⁸⁹ Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony, naposledy upraveno 3. 11. 2015, citováno 13.3.2016, Dostupné z <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=RACK9QMEL700>

nevyžaduje.“⁹⁰

Pokud dojde ke schválení výše citovaného pozměňovacího návrhu, bude to jistě znamenat značnou úlevu jak pro soudy, tak pro státní rozpočet, obzvláště v době, kdy stále probíhá přezkum rozhodnutí o způsobilosti k právním úkonům vydaných podle předchozího občanského zákoníku.

V případě, že by v mezidobí mezi právní mocí rozhodnutí o omezení svéprávnosti a dobou, na kterou je stanoveno, nastala změna okolností, na jejichž základě bylo toto rozhodnutí vydáno, soud ho bezodkladně změní nebo zruší. Během rozhodování musí zkoumat, jestli změna zdravotního stavu opatrovaného ovlivňuje i jeho schopnost právně jednat. Rozhodnutí, jímž se za těchto podmínek mění nebo ruší původní rozsudek o omezení svéprávnosti má účinky pouze do budoucna a lze jím tedy změnit dobu, na kterou bylo původně omezení uloženo.⁹¹

---

⁹⁰ Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony. Naposledy upraveno 3. 11. 2015, citováno 13. 3. 2016, Dostupné z <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=RACK9QMEL700>

⁹¹ MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, s. 448-449

7. Jmenování opatrovníka

V rozsudku o omezení svéprávnosti musí soud člověku ustanovit hmotněprávního opatrovníka. Při jeho jmenování musí dbát na přání opatrovance, jeho potřeby, podněty pocházející od jeho osob blízkých a případně především na existenci předběžného prohlášení, kterým si opatrovanec již předem mohl zvolit osobu opatrovníka.⁹² Ustanovení opatrovníka rovnou v rozsudku o omezení svéprávnosti je nově zavedeno z důvodu zamezení průtahů se jmenováním opatrovníka, které vznikaly v době, kdy byly řízení o omezení svéprávnosti a řízení o jmenování opatrovníka oddělené.⁹³

7.1. Jmenování opatrovníka na základě předběžného prohlášení

Pokud takovéto předběžné prohlášení existuje, může osoba v něm povolovaná za opatrovníka podat návrh soudu, aby byla za opatrovníka jmenována. V případě, že takovýto návrh není podán, je soud povinen zjistit stanovisko osoby určené v předběžném prohlášení za opatrovníka.⁹⁴

Pokud byl návrh na jmenování opatrovníka podán, musí soud ověřit, že návrh podala osoba za opatrovníka v předběžném prohlášení skutečně určená, a to i v případě, že je předmětné prohlášení přiloženo k návrhu na jmenování opatrovníka. Vždy se totiž musí brát na zřetel možnost, že pořizovatel v mezidobí prohlášení odvolal, případně učinil novější, ve kterém za budoucího opatrovníka označil někoho jiného.⁹⁵

V případě předběžného prohlášení je také nutné rozlišovat, jestli bylo pořizeno ve formě veřejné nebo soukromé listiny. Pokud je sepsáno ve formě veřejné listiny, musí být údaje o opatrovníkovi zapsány v neveřejném seznamu vedeném Notářskou komorou, díky čemuž jsou údaje v něm uvedené považovány za správné. Z toho vyplývá, že při zahájení řízení o omezení svéprávnosti soud požádá Komoru o údaje týkající se osoby posuzovaného a jeho případného předběžného prohlášení.

⁹² KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 60-61

⁹³ MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 452

⁹⁴ LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 307-308

⁹⁵ MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 449-451

Je-li však předběžné prohlášení sepsané ve formě soukromé listiny, je situace složitější. Takto učiněné prohlášení není nikde evidováno. Soud se tedy o jeho existenci nemůže dozvědět jinak, než sdělením posuzovaného, členů jeho rodiny, přátel, svědků jeho sepsání anebo podáním návrhu na ustanovení opatrovníka od osoby, která je za něj v prohlášení povolána. Je tedy povinností soudu zeptat se nejbližších osob posuzovaného, jestli jim o existenci prohlášení není něco známo a případně požádat o jeho předložení. Nicméně ani jmenování osoby povolané na základě předběžného prohlášení, nezabývá soud povinností zkoumat, jestli takovýto opatrovník splňuje obecné podmínky pro jmenování opatrovníka.⁹⁶

7.2. Jmenování opatrovníka bez předběžného prohlášení a podmínky kladené na osobu opatrovníka

V případě, že není jmenován opatrovník na základě předběžného prohlášení, je soudem za opatrovníka jmenován někdo jiný. Soud přitom musí dbát na přání a potřeby opatrovance, stejně jako přihlížet k podnětům osob opatrovanci blízkých, sledujících jeho prospěch, přičemž hmotněprávním opatrovníkem může být ustanoven člověk, který byl v řízení procesněprávním opatrovníkem.⁹⁷ Nicméně *„není žádoucí, aby v řízení o svéprávnosti hmotněprávní opatrovník vykonával zároveň i funkci procesního opatrovníka, neboť v takovém případě by bylo nutno posuzovanému ještě ustanovit kolizního opatrovníka.“*⁹⁸

V neposlední řadě musí soud při vybírání opatrovníka dávat pozor, aby svým rozhodnutím nezpůsobil nedůvěru opatrovance v opatrovníka, protože správná volba opatrovníka je zcela zásadní.

V případě, že se nejedná o správu jmění, může být opatrovanci jmenován pouze jeden opatrovník. Je tedy možných několik variant volby opatrovníka. Zaprvé může být ustanoven jeden opatrovník, který se bude starat jak o osobu opatrovance, tak o jeho majetek. Další možností je, že opatrovanec bude mít ustanoveného jednoho opatrovníka starajícího se o jeho osobu a jednoho či více opatrovníků, starajících se o jeho majetek. V tomto případě bude opatrovník osoby jednat před soudem i

⁹⁶ LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 307-309

⁹⁷ MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 452-453

⁹⁸ Usnesení KS v Plzni ze dne 27. 5. 2015, sp. zn. 13 Co 188/2015

v záležitostech týkajících se majetku opatrovance.⁹⁹

Logicky může být opatrovníkem jmenován pouze svéprávný člověk, protože není možné, aby osoba nezpůsobilá k určitým právním jednáním v tom samém okruhu právních jednání zastupovala někoho jiného. Stejně tak nemůže být opatrovníkem ustanoven člověk, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy opatrovance, přičemž v převážném množství případů se tento střet zájmů bude týkat finančních záležitostí.

V případě střetu zájmů je nutné odlišovat situaci, kdy kolize zájmů existuje již v době rozhodování o jmenování opatrovníka, díky čemuž takovouto osobu za opatrovníka není možné jmenovat, od situace, kdy případný střet zájmů vznikne až po jmenování opatrovníka. Pro řešení takto vzniklé situace je nutné opatrovanci jmenovat opatrovníka kolizního.

Další osobou, u které je předpokládán takový střet zájmů, že jí není možné nikdy jmenovat za opatrovníka, je provozovatel zařízení, ve kterém opatrovanec žije, případně provozovatel zařízení, které opatrovanci poskytuje nějaké služby. Těmito zařízeními budou nejčastěji domy s pečovatelskou službou, léčebné ústavy a podobně. Stejně tak nemohou být za opatrovníka ustanoveny ani osoby na těchto zařízeních závislé. Těmito osobami jsou v největší míře jejich zaměstnanci.¹⁰⁰

V případě, že není možné jmenovat opatrovníka podle žádného z předchozích postupů, je ustanoven opatrovník veřejný. Dříve se stávalo, že byla za takového opatrovníka jmenována například soudní úřednice, čímž docházelo ke kolizi zájmů opatrovníka a opatrovance. K takovýmto situacím se blíže vyjadřoval i Ústavní soud, který judikoval, že *„Pokud byla soudem ustanovena jako opatrovnice soudní úřednice, která je zaměstnána u téhož soudu, pak tento postup správným shledat nelze. Jak bylo v dřívějších rozhodnutích Ústavním soudem dovozeno, bylo především namístě zjistit, jestli stěžovatele nemůže zastupovat osoba jemu příbuzná. Opatrovník je osobou, která má v řízení hájit práva a oprávněné zájmy účastníka, kterého zastupuje. Při ustanovení opatrovníka je proto třeba přísně vážit, aby nedošlo ke kolizi zájmů zástupce a zastoupeného. Nelze očekávat, že podřízený pracovník soudu jako opatrovník účastníka řízení ve věci řešené tímtož soudem bude brojit proti postupu a*

⁹⁹ LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 310-311

¹⁰⁰ MELZER, F., TĚGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 453

*rozhodnutí soudu, a to i kdyby byl evidentně vadný.*¹⁰¹ Tímto jednáním docházelo k porušování základních práv a mohlo tak dojít ke znevýhodnění posuzované osoby, proto by se soudy měly takového jednání zdržet.

Veřejným opatrovníkem se stává obec, ve které má opatrovanec bydliště, případně právnická osoba k tomuto účelu obcí zřízená. Přičemž se tak děje automaticky bez nutnosti jejich souhlasu.¹⁰²

7.3. Povinnosti opatrovníka

*„(1) K povinnostem opatrovníka náleží udržovat s opatrovancem vhodným způsobem a v potřebném rozsahu pravidelné spojení, projevovat o opatrovance skutečný zájem, jakož i dbát o jeho zdravotní stav a starat se o naplnění opatrovancových práv a chránit jeho zájmy.*¹⁰³

Kromě výše uvedených základních povinností musí opatrovník opatrovanci vysvětlit rozhodnutí, která za opatrovance činí a jaké následky z tohoto jednání vyplývají a to takovým způsobem, aby jim opatrovanec porozuměl. Nicméně po opatrovníkovi nelze rozumě požadovat, aby takováto jednání vysvětlil osobě, která je omezená pro pokročilou duševní poruchu, díky které již není schopná tomuto právnímu jednání ani jeho následkům rozumět. Toto ustanovení by proto nemělo být chápáno absolutně.¹⁰⁴

Mezi další povinnosti kladené na opatrovníka patří, že musí respektovat názory opatrovance a nechovat se s nimi v rozporu a to ani v případě, že je opatrovanec projevil dříve, než byl opatrovník jmenován. Nesmí jednat v rozporu s vyznáním ani přesvědčením opatrovníka, ale naopak je povinen jednat v souladu s nimi. V případě, že takovéto jednání není možné, musí opatrovník rozhodovat podle toho, co je pro opatrovance nejlepší. Stejně tak se opatrovník musí snažit, aby opatrovník žil v souladu se svými schopnostmi, představami a přáními, je-li to možné například vzhledem k finančnímu zajištění opatrovance.¹⁰⁵

---

¹⁰¹ Nález ÚS ze dne 13. 9. 2007, sp. zn. II. ÚS 303/05

¹⁰² § 471, odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁰³ § 466, odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁰⁴ LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha:

C. H. Beck, 2014, s. 1702

¹⁰⁵ § 467 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

7.4. Podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat

Tato opatření považují za nutná zmínit, protože jde o opatření, která jsou vázána na faktické, již existující nebo teprve očekávané snížení způsobilosti k právním jednáním. Jde tím pádem o jakýsi mezistupeň mezi osobou plně svéprávnou a člověkem s omezenou svéprávností, který je zastoupený opatrovníkem a je tedy možné očekávat, že některé osoby využívající některé z podpůrných opatření budou časem omezeny ve svéprávnosti. Tato úprava je nově zavedena z důvodu zajistit člověku co největší možnost rozhodovat o svých záležitostech.¹⁰⁶ Jejím prostřednictvím Česká republika naplňuje závazky vyplývající z mezinárodních smluv, které jsou zřetelně uvedeny například v Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením; a také požadavky Ústavního soudu, který ve svých judikátech opakovaně vyzýval k používání pouze nezbytně nutných zásahů do lidských práv.¹⁰⁷

7.4.1. Předběžné prohlášení

Jde o nově zavedený institut preventivní povahy, díky kterému může duševně zdravý člověk očekávající v budoucnu vznik vlastní nezpůsobilosti právně jednat již nyní závazně projevit vůli a určit, jakým způsobem mají být jeho záležitosti zpravovány anebo jaká osoba je má zpravovat, případně která osoba se má stát jeho opatrovníkem. Takto učiněný projev vůle se stane určujícím při rozhodování soudu o tom, že člověk již nadále není schopný sám právně jednat.¹⁰⁸

Pod správou záležitostí určitým způsobem si můžeme představit celou řadu situací. Jde o vše, kromě zastoupení. Zahrnuje například rozhodnutí člověka, jak má být naloženo s jeho majetkem, může jím být například zakázán pronájem nebo prodej nemovitého majetku člověka anebo se naopak může jednat o projev jeho přání, aby tak bylo učiněno. Dále může předběžné prohlášení obsahovat projev přání člověka žít nadále na stejné adrese, a pokud bude jeho stav vyžadovat péči ve speciálním zařízení,

---

¹⁰⁶ HURDÍK, J. a kol.: *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 119

¹⁰⁷ KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 104

¹⁰⁸ KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 84-85

může toto zařízení v prohlášení konkrétně označit.¹⁰⁹

Zpráva záležitostí konkrétní osobou má zajistit, že si člověk například pro zprávu majetku určí jako zástupce člověka s ekonomickým vzděláním, kdežto opatrovníkem může být do budoucna ustanovena osoba z členů domácnosti duševně nemocného. Třetím případem správy je situace, kdy si člověk do budoucna vybere osobu opatrovníka ať již pro případ, kdy je nutné omezení svéprávnosti nebo kdy omezení svéprávnosti nutné není.¹¹⁰

7.4.1.1. Forma předběžného prohlášení

Předběžné prohlášení může mít formu jak veřejné, tak soukromé listiny. V případě, že jde o listinu soukromou, musí obsahovat datum a musí být potvrzena dvěma identifikovatelnými svědky. Těmi mohou být pouze osoby, které na obsahu listiny nemají zájem a nejsou nevidomé, neznalé jazyka ve kterém je prohlášení učiněno, neslyšící ani němé. Kromě toho, že svědek předběžného prohlášení podepíše, musí být schopen potvrdit schopnost prokládajícího jednat stejně jako obsah jím učiněného prohlášení.

Pokud má prohlášení formu veřejné listiny a stanovuje, kdo se má stát opatrovníkem, má ten, kdo veřejnou listinu sepsal povinnost zapsat údaje o osobě, která prohlášení pořídila, o opatrovníkovi, který je v předběžném prohlášení jmenován i o tom, kdo listinu sepsal do neveřejného seznamu. Předmětný seznam vede notářská komora. Komora je povinna soudu na jeho žádost sdělit, zda je v evidenci Seznamu prohlášení o určení opatrovníka vedeno prohlášení a pokud tam je, tak i údaje o pořizovateli prohlášení, opatrovníku a sdělení, který notář u sebe má prohlášení uloženo.¹¹¹

V případě, že předběžné prohlášení pořizuje nevidomá osoba, nebo člověk, který neumí nebo z nějakého důvodu nemůže číst nebo psát, musí mu být prohlášení nahlas přečteno svědkem, odlišným od toho, který prohlášení napsal. Pořizovatel předběžného prohlášení následně musí před dalšími svědky potvrdit, že listina obsahuje jeho pravou vůli. V případě, že je pořizovatel schopný prohlášení podepsat,

¹⁰⁹ LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 222

¹¹⁰ MELZER, F., TĚGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 398-399

¹¹¹ LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 231-236

je nezbytné, aby tak učinil. Není-li toho schopný, je potřeba, aby listinu rukou nebo jiným způsobem opatřil vlastním znamením. Toto znamení musí učinit nejméně před dvěma svědky, kterými mohou být pouze osoby, které ani na prohlášení ani na jeho obsahu nemají jakýkoli zájem a zároveň nejsou nevidomé, němé, neslyšící ani neznalé jazyka, ve kterém je prohlášení sepsáno.

Není-li možné splnit tyto podmínky, musí být prohlášení osoby, která nemůže číst a psát, sepsáno ve formě veřejné listiny.

Pokud předběžné prohlášení pořizuje osoba se smyslovým postižením jiným, než pouze nevidomostí – protože pro pořizování předběžného prohlášení pro osoby nevidomé platí podmínky popsané výše, musí jí být obsah listiny sdělen jí zvoleným způsobem dorozumívání, kterým může být například znaková řeč. Toto ustanovení je výsledkem zásady tzv. přiměřených úprav, která je obsažena ve výše zmíněné Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením.

Stejně jako podle ustanovení pro pořizování nevidomými, musí být i osobám se smyslovým postižením obsah prohlášení sdělen svědkem, který toto prohlášení nepsal. Nicméně na svědky je kladena další podmínka a to, že musí ovládat způsob dorozumívání, jakým je tlumočen obsah listiny. Stejně jako v předchozích případech je nezbytné, aby po přečtení obsahu předběžného prohlášení pořizovatel před svědky potvrdil, že prohlášení obsahuje jeho pravou vůli.¹¹²

7.4.1.2. Odvolání předběžného prohlášení

Předběžné prohlášení je možné odvolat stejnou formou, jakou bylo pořizováno. Stejně tak na svědky odvolání jsou kladeny stejné podmínky jako při pořizování prohlášení, přičemž by mělo být možné činit i jen částečné odvolání prohlášení. Jednou odvolané prohlášení však již není možné obnovit a musí být sepsáno prohlášení nové. V případě, že je odvoláno předběžné prohlášení ustanovující opatrovníka sepsané formou veřejné listiny, musí být tato informace sepisujícím zapsána do neveřejného seznamu vedeného notářskou komorou.

Druhou možností odvolání předběžného prohlášení je zničení listiny. Listinu musí zničit pořizovatel předběžného prohlášení. Zničení je přitom možné provést různými způsoby, jako například roztrháním, přeškrtnutím podpisu, zapálením...

---

¹¹² MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 402-406

ovšem v případě, že by prohlášení bylo sepsáno ve více vyhotoveních, nepostačuje zničit jen jedno, ale je nutné zničit všechny.¹¹³

7.4.1.3. Účinnost předběžného prohlášení vázaná na podmínku a změna okolností

Pokud se prohlášení týká něčeho jiného, než ustanovení opatrovníka a je vázáno na podmínku, hraje velkou roli soud, protože to on rozhoduje o tom, jestli byla podmínka splněna nebo ne. Těmito podmínkami jsou typicky podmínky odkládací.

Soud také rozhoduje v případě, kdy se změny okolností zjevně tak podstatným způsobem, že pořizovatel by za daných podmínek prohlášení neučinil nebo učinil, ale s jiným obsahem. Takováto situace může nastat, například pokud by byl za opatrovníka ustanoven manžel, ale manželství by se, před začátkem projevu duševního onemocnění, rozpadlo. Změna okolností musí být tedy tak podstatná, aby bylo naprosto jisté, že by pořizovatel takto učiněné prohlášení nadále nechtěl, proto v pochybnostech platí, že je prohlášení stále platné. Dříve než soud předběžně prohlášení za daných podmínek zruší nebo změní, musí se vždy pokusit za dostatečně vyvinutého úsilí zjistit názor pořizovatele.¹¹⁴

7.4.1.4. Neplatnost předběžného prohlášení

V případě, že jsou předběžné prohlášení nebo jeho odvolání neplatné, ale zároveň je nezpochybnitelné, že se i přes to jedná o vůli osoby prohlášení činící nebo ho odvolávající, je soud povinen k nim přihlídnout.

Neplatné je předběžné prohlášení, u kterého nebyla dodržena zákonem stanovená forma, tedy například pokud bylo učiněno ve formě soukromé listiny pouze před jedním svědkem. Takovéto právní jednání je možné zhojit, nicméně jen do doby, do které je pořizovatel schopný samostatně právně jednat.¹¹⁵

7.4.2. Nápomoc při rozhodování

Nápomoc při rozhodování byla zavedena, aby člověk stížený duševní poruchou,

¹¹³ LAVICKÝ, P. a kol: *Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 239-240

¹¹⁴ KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 90-91

¹¹⁵ LAVICKÝ, P. a kol: *Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 245

který však ještě je schopný se samostatně rozhodovat, měl možnost mít ustanoveného podpůrce, tedy člověka, který bude jednat spolu s ním a pomáhat mu při rozhodování. Účelem příslušných ustanovení je tedy zajištění možnosti podporovanému činit vlastní právní jednání.¹¹⁶

7.4.2.1. Uzavření nápomoci při rozhodování

„(1) Smlouvou o nápomoci se podpůrce zavazuje podporovanému, že bude s jeho souhlasem přítomen při jeho právních jednáních, že mu zajistí potřebné údaje a sdělení a že mu bude nápomocen radami.

(2) Smlouva nabývá účinnosti dnem, kdy ji schválí soud. Není-li smlouva uzavřena v písemné formě, vyžaduje se, aby strany projevíly vůli uzavřít smlouvu před soudem. Soud smlouvu neschválí, odporují-li zájmy podpůrce zájmům podporovaného.“¹¹⁷

Jak z výše uvedeného vyplývá, základem tohoto institutu je smlouva, přičemž tato smlouva může být sjednána i ústně. V případě sjednání smlouvy o nápomoci v jiné než písemné formě, by však strany před soudem museli následně projeviti vůli smlouvu uzavřít. V tom případě by byl obsah smlouvy následně vymezen v rozhodnutí soudu v souladu s projevenou vůlí stran. Soud by se měl před rozhodnutím o schválení nebo případném neschválení smlouvy o nápomoci se stranami osobně seznámit.

Řízení o nápomoci při rozhodování se zahajuje na návrh, přičemž ten mohou podat pouze podporovaný nebo podpůrce. Pouze tyto osoby mohou návrh podat z důvodu, že jen oni smlouvu uzavírají a existuje tedy předpoklad, že jen oni ji mají k dispozici pro předložení spolu s návrhem na zahájení řízení. Pokud je smlouva uzavřena ústně, musí návrhovateli vylíčit její podstatný obsah v návrhu. Soudu musí být již z podaného návrhu zřejmé, kdo jsou strany smlouvy, že je předmětná smlouva smlouvou o nápomoci, stejně jako doba po kterou má smlouva o nápomoci trvat. V návrhu musí být zároveň dostatečně vymezen předmět smlouvy.¹¹⁸

¹¹⁶ KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 92-93

¹¹⁷ § 46 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹¹⁸ MELZER, F., TĚGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 417-419

7.4.2.2. Podpůrce

Podpůrcem se nejčastěji stane osoba blízká, případně přítel podporovaného, protože podpůrcem by měla být jmenována osoba, které bude podporovaný důvěřovat. Povinností podpůrce je především ochrana zájmů podporovaného. Z toho důvodu podpůrce nesmí ohrožovat zájmy podporovaného špatným ovlivňováním. To si můžeme představit například jako zákaz přesvědčování podporovaného k uzavření nevýhodné smlouvy. Stejně tak se podpůrce nesmí na úkor podporovaného bezdůvodně obohatit. Porušení těchto dvou zákazů vede k odvolání podpůrce a to i bez návrhu.¹¹⁹

Podpůrce při svém jednání musí respektovat rozhodnutí podporovaného a nesmí jednat v rozporu s nimi. V případě, že by zájmy podpůrce byly jiné, než zájmy podporovaného, byl by to důvod pro neschválení smlouvy o nápomoci, případně pro odvolání podpůrce.

V případě, že by názory na konkrétní právní jednání podpůrce a podporovaného byly v rozporu, není možné, aby podpůrce rozhodoval za podporovaného. Jeho nesouhlas s jednáním podporovaného by byl irelevantní a neměl by vliv na platnost ani účinnost smlouvy. Podpůrce by mohl akorát namítat neplatnost právního jednání podporovaného. Účelem této možnosti je ochrana podporovaného, například pokud by uzavřel nápadně nevýhodnou smlouvu v tísní nebo rozrušení.

V případě, že by podpůrce během plnění svých povinností vlastním zaviněním porušil povinnost stanovenou mu zákonem anebo pokud by zaviněným porušením zákonné povinnosti zasáhl do jiného práva podporovaného, vznikla by mu povinnost k náhradě škody poškozenému.

Podpůrce má možnost ke smlouvě uzavírané mezi podporovaným a druhou stranou připojit svůj podpis s uvedením funkce, což má za následek větší právní jistotu druhé strany, že podporovaný obsahu právního jednání porozuměl a tím pádem nejsou dány důvody pro neplatnost právního jednání osoby jednající v duševní poruše. Nicméně pro podpůrce může mít připojení podpisu následky v souvislosti s náhradou škody ze zaviněného porušení zákonné povinnosti.¹²⁰

---

¹¹⁹ LAVICKÝ, P. a kol: *Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 253-254

¹²⁰ MELZER, F., TĚGL, P. a kol: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 421-423

7.4.3. Zastoupení členem domácnosti

Posledním podpůrným opatřením je zastoupení členem domácnosti, které se využívá v případě, že je možné zvolit jako zástupce pro případ duševní nemoci nějakou osobu z členů domácnosti podporovaného. Podmínek pro vznik zastoupení členem domácnosti je několik a to – lze ho sjednat jen u zletilé osoby, která je stížena duševní poruchou, díky které není schopna samostatně právně jednat a která zároveň nemá žádného jiného zástupce. Členové domácnosti jsou v zákoně stanoveni taxativním výčtem a to jako potomci, předci, sourozenci, manžel případně partner nebo osoba, žijící se zastoupeným nejméně tři roky před vznikem zastoupení ve společné domácnosti.¹²¹

7.4.3.1. Vznik a zánik zastoupení členem domácnosti

Ke vzniku zastoupení není nutná existence smlouvy. Zastoupení členem domácnosti vzniká oznámením zástupce zastupovanému, že jej bude zastupovat a vysvětlením jaké důsledky z toho pro zastupovaného plynou. Zástupce musí vysvětlení podat zastupovanému srozumitelně, aby vážně pochopil následky zastupování. Osoba, která má být zastupována, má právo zastupování odmítnout, přičemž k tomu stačí pouhý projev přání. Odmítnutí zastupování má za následek, že zastupování nevznikne.¹²² Poslední podmínkou vzniku zastoupení členem domácnosti je schválení soudu, před kterým by případně zastupovaný vyjadřoval svůj nesouhlas se vznikem zastoupení. Soud má tedy povinnost zjistit názor zastupovaného, k čemuž použije způsob komunikace vybraný zastoupeným. Jako prostředek dorozumívání může být kromě řeči použita například znaková řeč nebo nějaký jiných z alternativních způsobů komunikace.¹²³

V zákoně je uvedeno několik způsobů zániku zastoupení členem domácnosti. První z nich nastává, pokud se zástupce vzdá svojí funkce. K tomu zástupci stačí projevit vůli, z níž bude zřejmé, že již zastupovaného nechce zastupovat, neboť nikdo nemůže být nucen setrvat v tomto právním vztahu. Druhý způsob jak může

---

¹²¹ KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 99

¹²² LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1- 654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 259-260

¹²³ MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 426-427

zastoupení zaniknout, je odmítnutím zastoupeného, aby ho zástupce dále zastupoval. K tomu postačuje i pouhý projev přání zastoupeného. Třetí důvod zániku zastoupení nastává, pokud je soudem zastoupenému ustanoven opatrovník, k čemuž dochází například při omezení svéprávnosti.¹²⁴

Poslední způsob zániku zastoupení nastává v případě, že je soudem schválena smlouva o nápomoci, protože je považována za mírnější a méně omezující opatření a jako taková je vždy preferována. Nicméně zastoupení zaniká jen „v rozsahu, v jakém je zastoupený způsobilý právně jednat.“¹²⁵ Z toho vyplývá, že jedna osoba může mít jak zástupce, tak podpůrce, kterými mohou být jak dvě rozdílné osoby, tak jen osoba jedna.¹²⁶

7.4.3.2. Zástupce a rozsah zastoupení

„Zástupce dbá o ochranu zájmů zastoupeného a naplňování jeho práv i o to, aby způsob jeho života nebyl v rozporu s jeho schopnostmi a aby, nelze-li tomu rozumně odporovat, odpovídal i zvláštním představám a přáním zastoupeného“¹²⁷

Kromě předmětného ustanovení se na zástupce vztahuje i § 436 občanského zákoníku, ve kterém je obsažena obecná definice zastoupení stanovující, že ze zastoupení vznikají práva a povinnosti přímo zastoupenému a v případě, kdy není jasné, že někdo jedná v rámci zastoupení, považuje se jednání za jeho vlastní. Při zastoupení členem domácnosti zástupci k těmto obecným podmínkám přibývají povinnosti chránit zájmy zastoupeného, naplňovat jeho práva, dbát, aby způsob jeho života byl ve shodě s jeho schopnostmi a také aby odpovídal přáním a představám zastoupeného, jsou-li takové přání a představy rozumné.¹²⁸

Zástupce zastoupeného zastupuje v obvyklých záležitostech – tento neurčitý právní pojem je použit z důvodu, že každý je zvyklý na jiný standard, kterému se zástupce při své činnosti musí přizpůsobit. Nelze tedy obsah zastoupení přesně konkretizovat, protože každý člověk je jedinečný. Nicméně pod tímto pojmem chápeme většinu právních jednání, které zastoupený činí, případně by činil, nebýt

¹²⁴ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 272-273

¹²⁵ § 54 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹²⁶ MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 431-432

¹²⁷ § 50 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹²⁸ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 266-268

jeho zdravotního postižení. Zástupce může za zastupovaného jednat i v oblasti zdravotní péče, nicméně jeho souhlas není schopný nahradit nesouhlas zastoupeného a v žádném případě souhlas zástupce nemůže nahradit souhlas zastoupeného, pokud se jedná o zásah do jeho duševní nebo tělesné integrity s trvalými následky.¹²⁹

V oblasti financí může zástupce používat příjmy zastoupeného v rozsahu nezbytném pro obstarávání obvyklých záležitostí, vzhledem k životnímu standardu zastoupeného. Tím jsou zohledněny majetkové poměry zastoupeného, jeho způsob života, stejně jako jeho celková majetková situace. Nicméně s finančními prostředky na účtu zastoupeného může zástupce nakládat pouze do výše životního minima jednotlivce.¹³⁰ V případě, že zastoupený nemá na účtu pouze úspory, ale plynou mu na něj finance z jiných příjmů a obvykle se jeho finanční záležitosti řeší právě přes účet, není hranice s nakládáním finančních prostředků prostřednictvím účtu pouze do výše životního minima jednotlivce striktní, ale může být překročena. Nicméně musí být průkazné, že takto provedené platby byly použity vážně k zabezpečení obvyklých záležitostí zastoupeného a že tím nedochází k neodůvodněnému snižování jeho životních úspor.

Zastoupenému může být ustanoveno i více zástupců. V takovém případě může jednat každý ze zástupců samostatně, nicméně pokud jednají společně a jejich jednání si odporují, nepřihlíží se k jednání ani jedno. Zástupci se v takovém případě budou muset dohodnout. V případě, že by ke shodě nebyli schopni dospět, bylo by nutné, aby soud pro vyřešení předmětné otázky jmenoval opatrovníka.¹³¹ V případě, že by byly odlišné projevy vůle zástupců učiněny v různé době, mohlo by v případě nepřihlížení ani k jednomu z učiněných právních jednání dojít ke kolizi s právní jistotou. Přeci jen je nepředstavitelné, aby jeden ze zástupců projevil jinou vůli například měsíc po uzavření smlouvy druhým zástupcem a nadále by se tedy postupovalo, jako by ke vzniku smlouvy nikdy nedošlo. Projev odlišné vůle by proto měl být z hlediska zachování právní jistoty doručen adresátovy projevu vůle nejdéle ve stejnou chvíli.¹³²

---

¹²⁹ MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 428-429

¹³⁰ LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 269-270

¹³¹ MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 429-431

¹³² LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha:

8. Právní jednání osoby s omezenou svéprávností

Rozsah právního jednání, které může osoba omezená ve svéprávnosti samostatně činit, se odvíjí od rozsahu, v jakém je ve svéprávnosti omezena. Vzhledem k tomu, že v současném občanském zákoníku není zakotvena možnost osobu zbavit svéprávnosti, pouze je možné člověka ve svéprávnosti omezit, není nikdy nikoho možné zbavit možnosti samostatného právního jednání v běžných záležitostech každodenního života.¹³³

Záležitostmi každodenního života chápeme právní jednání, které nejen že je pro danou osobu normální, ale i takové kterého se dopouští opakovaně, jako jsou například cestování prostředky hromadné dopravy, nákup potravin, placení základních poplatků a další. Záležitosti každodenního života nejsou tedy pro všechny osoby stejné. Pro někoho budou výše uvedené situace naprosto běžné, ale naproti tomu člověk, který díky svojí duševní poruše ani nechápe, hodnotu peněz a není se schopný dorozumívat, bude těžko chodit nakupovat. Od toho by se mělo odvíjet i stanovení výše finanční hranice pro nakládání s majetkem.¹³⁴

K neplatnosti právního jednání osob omezených ve svéprávnosti se vyjadřuje občanský zákoník tak, že stanoví, že jednání osoby omezené ve svéprávnosti je platné pouze v právních jednáních, ke kterým je způsobilá. Přičemž pokud osoba jedná v duševní poruše, díky které je neschopna právně jednat, je její právní jednání neplatné.¹³⁵

První část uvedeného ustanovení se vztahuje na osoby, které nejsou plně svéprávné, kdežto část druhá na osoby, které sice plně svéprávné jsou, nicméně se ve chvíli, kdy činili právní jednání, nacházeli ve stavu duševní poruchy. Rozdíl můžeme nalézt například v tom, že osobám v první větě účinky učiněného právního jednání nemohou dojít, kdežto osobám v duševní poruše ano.¹³⁶

C. H. Beck, 2014, s. 271

¹³³ § 64 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹³⁴ MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 454

¹³⁵ § 581 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹³⁶ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2094-2096

8.1. Jednání opatrovance, i když nemohl jednat bez opatrovníka

Zásada, kterou jsem zmínila výše je prolomena ustanovením ve kterém je uvedeno, že „(1) *Jednal-li opatrovanec samostatně, ač nemohl jednat bez opatrovníka, lze jeho právní jednání prohlásit za neplatné, jen působí-li mu újmu. Postačí-li však k nápravě jen změna rozsahu opatrovancových povinností, soud tak učiní, aniž je vázán návrhy stran.*

(2) Jednal-li opatrovanec samostatně, ač nemohl jednat bez opatrovníka, považuje se opatrovancovo chování za platné, pokud je opatrovník schválil. To platí i v případě, že takové právní jednání schválil jednající sám poté, co nabyl svéprávnosti.“¹³⁷

Předmětné ustanovení má pomáhat více chránit zájmy osoby omezené ve svéprávnosti. Díky tomu se na opatrovancovo právní jednání primárně pohlíží jako na platné. Neplatným může být prohlášeno jen v případě, že mu vážně působí újmu, čímž jsou zpřísněny podmínky pro prohlášení právního jednání osoby s omezenou svéprávností za neplatné. Protože se v tomto případě jedná o přímou relativní neplatnost, stačí, aby se jí opatrovanec nebo jeho opatrovník dovolali mimosoudně. Ve zbylé části prvního odstavce je stanovena možnost soudu zasáhnout do právního poměru, který opatrovanému způsobuje újmu, pokud k napravení vzniklé situace postačuje změna rozsahu opatrovancovo povinností.¹³⁸

Dodatečné schválení právního jednání opatrovance opatrovníkem, případně jím samotným po jeho znovunabytí plné svéprávnosti, umožňuje zhojit neplatnost tohoto právního jednání. Dodatečně schválit lze však i právní jednání, díky kterému opatrovanci vznikne škoda, pokud by však opatrovník něco takového udělal, je povinen opatrovanci nahradit vzniklou škodu. U ratihabovaného právního jednání se již není možné domáhat změny rozsahu povinností, které z něho plynou.

Náležitosti dodatečného schválení nejsou v občanském zákoníku stanoveny, nicméně z opatrovníkova projevu vůle musí být naprosto zřejmé, že předmětné právní jednání opatrovance ratihabuje. Forma dodatečného schválení by měla být stejná anebo přísnější než v jaké bylo vyjádřeno právní jednání opatrovance.

¹³⁷ § 65 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹³⁸ MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 456-457

Pro možnost ratihabice samotným jednajícím po jeho navrácení svéprávnosti není v zákoně zakotvena žádná lhůta, jediná podmínka je, že v době mezi daným právním jednáním a dodatečným schválením právního jednání nebyly povinnosti stanovené právním jednáním splněny, protože jejich splněním by došlo k zániku závazku, díky čemuž by již nebylo co ratihabovat.¹³⁹

---

¹³⁹ MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 457-458

9. Závěr

Cílem mojí práce byla deskripce a analýza právní úpravy institutu omezení svéprávnosti účinné v době sepsání této práce. Přestože jsem v převážné části práce rozebírala hmotněprávní úpravu, nemohla jsem se nezmínit ani o procesní stránce dané problematiky, která je obsažena v zákoně o zvláštních řízeních soudních. V závěru bych chtěla stručně shrnout poznatky, ke kterým jsem dospěla.

V současné právní úpravě omezení svéprávnosti se značně projevuje vliv Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením a snaha o co největší respektování přirozených práv každého člověka. To se odráží například v zavedení podpůrných opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat, kterými jsou předběžné prohlášení, nápomoc při rozhodování a zastoupení členem domácnosti, které jsem ve své práci nemohla opominout, protože jsou dle mého názoru velice důležité a souvisejí s tématem. Měla by jim být dána přednost před omezením svéprávnosti, pokud je člověk s duševní poruchou ještě schopný právně jednat a pouze potřebuje určitý způsob pomoci při hodnocení následků případného právního jednání. Pokud je tento způsob řešení možný, zdá se mi velice dobrý, protože v té největší možné míře zachovává možnost člověka prosazovat svoji vlastní vůli.

Nicméně pokud je duševní porucha nepřechodného rázu, při zachování plné svéprávnosti by člověku hrozila závažná újma a výše vyjmenovaná mírnější podpůrná opatření nepostačují, je omezení svéprávnosti nutné.

Protože rozhodnutí o omezení svéprávnosti představuje závažný zásah do základních lidských práv posuzovaných, je určitě důležité, aby soud důkladně prozkoumal všechny skutečnosti, které k němu vedou. Stejně tak, aby svéprávnost člověka omezil pouze v nezbytném rozsahu a na nejnutnější dobu, která může být ze zákona stanovena nejdéle na tři roky.

Přestože jak nemožnost úplného zbavení svéprávnosti, tak povinnost pravidelného přezkoumávání nezbytnosti omezení svéprávnosti považuji v určitých ohledech za prospěšné, myslím si, že jsou to zároveň i jedny z největších problémů současné právní úpravy. Zaprvé považuji za příliš krátkou dobu, na kterou je svéprávnost možné omezit. V kombinaci s probíhajícím znovu rozhodováním o omezení svéprávnosti osob, které jí byly zbaveny nebo v ní omezeny za účinnosti občanského zákoníku z roku 1964, jsou soudy zavaleny prací a ve stanovené době nestíhají zahájit

řízení o prodloužení doby omezení svéprávnosti u všech dotčených osob. Tato situace snad bude alespoň trochu změněna schválením vládního návrhu, podle kterého by měla být předmětná doba u osob, u kterých se nepředpokládá zlepšení zdravotního stavu, prodloužena na pět let. Přesto je dle mého názoru zbytečné a soudní systém, stejně jako státní rozpočet, zatěžující přezkoumávat znaleckým posudkem v daném časovém intervalu podmínky pro omezení svéprávnosti u osob, u nichž není možné očekávat zlepšení zdravotního stavu. Například u člověka, který od narození trpí downovým syndromem s mentální retardací, díky které je psychicky na úrovni ročního dítěte, takže není schopný se dorozumívat, nezná hodnotu peněz a sám se ani nenají, se nedá očekávat, že by někdy byl schopen se o sebe postarat. V takovýchto případech by podle mne bylo dobré dobu, na kterou je omezení svéprávnosti možné uložit, ještě o něco prodloužit.

Další významný problém spatřuji ve způsobu jmenování a zajišťování podmínek potřebných pro výkon veřejného opatrovníka. Veřejný opatrovník je jmenován vždy, pokud opatrovníkem není jmenován nikdo z rodiny nebo z blízkých opatrovance. Problém ovšem nastává v případech, kdy se v obci nachází dům s pečovatelskou službou nebo jiné podobné zařízení, ve kterém žije více osob omezených ve svéprávnosti. Hlavně v malých obcích, ve kterých není dostatek financí, není ani dostatek osob, které by funkci veřejného opatrovníka zastávali. Jsou proto zavaleni agendou s opatrovnictvím související a častokrát opatrovance vidí pouze ve chvíli, kdy mu předávají důchod.

Za dobrou považuji právní úpravu jednání opatrovance, i když měl jednat spolu s opatrovníkem. V případě, že opatrovanec učiní právní jednání, díky kterému získá samé výhody, bylo by zbytečné a v rozporu s jeho zájmy, takové jednání prohlásit za neplatné jen proto, že nebylo učiněno v součinnosti s opatrovníkem. Za trochu problematický v souvislosti s právním jednáním osoby omezené ve svéprávnosti považuji neurčitý pojem běžné záležitosti každodenního života například ve spojení s placením nájmu. Problém nespátřuji v tom, že nájem, případně jiné poplatky, se neplatí každý den, protože by měla stačit určitá pravidelnost takových jednání. Ale v případě, že bude osoba díky rozhodnutí o omezení svéprávnosti oprávněna nakládat pouze s finanční částkou například 2 000 korun týdně, ale nájem bude činit například 9 000 korun měsíčně, docházelo by, dle mého názoru, při výkladu, že pod běžné záležitosti každodenního života patří i placení poplatků, k rozporu s tímto

ustanovením.

Na závěr bych úpravu omezení svéprávnosti zhodnotila celkem pozitivně. Přestože v ní spatřuji jisté nedostatky, myslím, že jde o propracovaný systém norem, jejichž účelem je co největší ochrana práv posuzovaných osob. Nicméně protože významné změny byly provedeny teprve před relativně krátkou dobou, až čas ukáže, jestli je tato úprava dostatečná nebo jestli bude potřeba ještě nějaká další změna.

Resumé

There have always been people who did not have the same rights as the others. Among this group of people belong the ones with a mental disorders. People, who due to their illness or addiction could not control their conduct or did not realize the consequences of their actions.

Limitation of legal capacity is being used in cases where the person with a mental disorder of a permanent nature is not legally able to act without the threat of serious damage or injury. It is used as a last resort of one's protection and his interests.

This thesis is divided into several parts. This first chapter analyses some basic concepts that are inextricably linked to limited legal capacity. Mainly it explains what the term legal capacity means and under what conditions is full legal capacity bestowed. In this chapter I also focused on the concept of mental disorders and their manifestation.

The second chapter discusses the history of legal regulations from ancient Rome to the international Convention on the Rights of Persons with Disabilities. As people with mental illness live worldwide, there are several international conventions concerning their rights and obligations. One of them is the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, which had a great impact on our current legislation. Thanks to this Convention the protection of human rights and fundamental freedoms of persons with disabilities has been enhanced. That is why I devoted one of the thesis sections to this Convention.

The core part of this work deals with the current legal amendments concerning incapacitation restrictions contained in the Civil Code. The conditions that must be met in order to restrict the legal capacity of a person, I mentioned above. Along with that, I described the conduct of the restrictions on legal capacity, starting with launching the inquiry, the obligation of the court and finishing with pronouncement of the verdict.

Furthermore, the work analyses the consequences of such decision and the way, in which the court determines the extent of legal relations in which the legal capacity is being limited and options defined in the extent defined by the ruling.

Another chapter defines the period for which legal capacity of a man can be restricted and a proposal of the bill, in which this period is to be extended

The penultimate chapter is devoted to the method of selection and appointment of a guardian and obligations associated with the role. Nowadays, it is possible for a person in anticipation of mental disorder diagnoses to name guardian person beforehand. Because guardian acts in the name of the ward and takes care of his affairs, it is important that the patient trusts the guardian, therefore preliminary guardian appointment is very beneficial. In the case, the patient doesn't choose the guardian as a preliminary precaution, the court will do so additionally. If none of the relatives agrees with the guardian role, a member of public is named.

The conclusion of this thesis is devoted to the legal conduct of a person with limited legal capacity and its consequences.

I consider the current legislation limiting incapacitation to be quite sufficient. It shows willingness to greatly respect the rights and wishes of the ward. However, given the relatively short time that this adjustment has been in effect, its positives and negatives will become more visible over time.

Seznam použitých zdrojů

Knižní publikace:

- ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek §1-487*. Praha: Linde, 2008, ISBN 978-80-7201-687-7
- FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1
- HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-503-9
- HURDÍK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, ISBN 978-80-7380-377-3
- JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 8. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2003, ISBN 80-7179-797-9
- KINCL, J., URFUS, V., *Římské právo. 1. vydání*. Praha: Panorama, 1990, ISBN 80-7038-134-5
- KINCL, J.; URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: *Římské právo. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-031-1
- KINDL, M., ROZEHNAL, A. *Nový občanský zákoník. Problémy a úskalí*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, ISBN 978-80-7380-516-6
- KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-294-6
- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1-654). Komentář. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-529-9
- MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. přepracované vydání*. Praha: Linde, 2005, ISBN 80-7201-433-1
- MAREČKOVÁ, J., MATIAŠKO, M. *Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání (otázka opatrovnictví dospělých). 1. vydání*. Praha: Linde, 2010,

ISBN 978-80-7201-801-7

- MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. §1-117*. Praha: Leges, 2013, ISBN: 978-80-87576-73-1
- SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. *Civilní kodexy 1811-1950-1964*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 1993, ISBN 80-210-0597-1
- SVOBODA, M., ČEŠKOVÁ, E., KUČEROVÁ, H. *Psychopatologie a psychiatrie*. 1. vydání. Praha: Portál, 2006, ISBN 80-7367-154-9
- SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-297-7
- WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. *Zvláštní soudní řízení*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, ISBN 978-80-7478-683-9

Odborná periodika

- HROMADA, M., ŠÍMA, A. *Praktické otázky omezování svéprávnosti*. Soudní rozhledy. 2015, roč. 21., č. 4., s. 122-126
- SCHÖN, M. *Výkon rodičovské odpovědnosti rodičem s omezenou svéprávností*. Právní rozhledy. 2014. Č. 13-14, s.492

Soudní rozhodnutí

- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 13. 9. 2007, sp. zn. II. ÚS 303/05
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 7. 2010, sp. zn. IV. ÚS 3102/08
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 6. 2010, sp. zn. 6 Ads 133/2009-78 (Výběr NSS 1120/2010)
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 11. 2011, sp. zn. 6 Ads 130/2011-30 (2565/2012 Sb. NSS)
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 12. 2013, sp. zn. 2351/2013
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 30 Cdo 4467/2014

- Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 9. 6. 2014 sp. zn. 24 Co 193/2014
- Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 24. 9. 2014, sp. zn. 12 Co 306/2014
- Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 31. 3. 2014, sp. zn. 18 Co 88/2014
- Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 30. 1. 2014, sp. zn. 10 Co 37/2014
- Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 27. 5. 2015, sp. zn. 13 Co 188/2015

Právní předpisy

- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky
- Zákon č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
- Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, vyhlášena jako 10/2010 Sb. m. s.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>
- Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony; naposledy upraveno 3. 11. 2015, [cit. 2016-03-13] Dostupné z <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=RACK9QMEL7OO>

Internetové zdroje:

- *Soud poslal vražedkyni ze žďárské školy do detenčního ústavu.* In: jihlava.idnes.cz [online]. 2015 [cit. 2016-03-08] Dostupné z http://jihlava.idnes.cz/krajsky-soud-v-brne-rozhodl-o-detenci-pro-vrazdekyni-ze-z-daru-nad-sazavou-barboru-orlovou-gwe-/jihlava-zpravy.aspx?c=A150601_130905_jihlava-zpravy_mv